

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ
імені С.З. ГЖИЦЬКОГО**

Факультет менеджменту, бізнесу та публічного адміністрування

Кафедра туристичного бізнесу та гостинності

Допускається до захисту

«_____» _____ 2025р.

Зав. кафедри _____

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Студентки Ворожбит Соломії Віталіївни

на тему:

**ОЦІНЮВАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
МІСТА СХІДНИЦЯ**

Керівник роботи _____

к.е.н., доц. Липчук Н. В.

Львів – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	7
1.1. Концепція та складові туристично-рекреаційного розвитку	7
1.2. Методи аналізу та оцінки територій для рекреації та туризму	14
1.3. Використання міжнародного досвіду для вдосконалення курортних міст	24
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СХІДНИЦІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	31
2.1. Природні ресурси та рекреаційні можливості міста	31
2.2. Стан туристичної інфраструктури та якість послуг у Східниці.....	37
2.3. Основні проблеми та перспективи розвитку рекреаційної галузі.....	45
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	61

АНОТАЦІЯ

Ворожбит С. В. Оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу міста Східниця: Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: (242 «Туризм») / ЛНУВМБ ім. С. З. Гжицького. Кафедра туристичного бізнесу та гостинності. Наук. кер.: Н. В. Липчук, к.е.н., доцент. Львів, 2025. 62 с.

У роботі подано аналіз сучасних підходів до оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу. Досліджено природні ресурси, інфраструктуру та рівень туристичних послуг Східниці. Виокремлено чинники впливу на розвиток курорту. Сформульовано пропозиції щодо підвищення ефективності використання потенціалу.

Ключові слова: туристично-рекреаційний потенціал, Східниця, туризм, ресурси, інфраструктура.

© С. В. Ворожбит 2025

© ЛНУВМБ ім. С. З. Гжицького 2025

ANNOTATION

Vorozhbyt S. V. Evaluation of the tourist and recreational potential of the town of Skhidnytsia: Qualification work for obtaining the first (bachelor's) level of higher education: (242 "Tourism and recreation") / LNUVMB named after S. Z. Gzhytskyi. Department of Tourism. Scientific supervisor: N. V. Lypchuk, Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer. Lviv, 2025. 62 p.

The work analyzes modern approaches to assessing tourist and recreational potential. It highlights the factors influencing Skhidnytsia's recreational opportunities. Natural resources, infrastructure, and tourist services are considered. Key development problems are identified. Recommendations for effective use of the potential are provided.

Keywords: tourist and recreational potential, Skhidnytsia, tourism, resources, infrastructure.³

© S. V. Vorozhbyt, 2025

© LNUVMB named after S. Z. Gzhytskyi, 2025

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку туризму як однієї з провідних галузей національної економіки, особливого значення набуває дослідження туристично-рекреаційного потенціалу окремих регіонів України. Туризм виконує не лише економічну, але й соціокультурну функцію: створює робочі місця, сприяє розвитку інфраструктури, зберігає культурну спадщину та популяризує національні традиції. Одним із перспективних напрямів розвитку внутрішнього туризму є оздоровчо-рекреаційні території, зокрема курортні зони західної частини України.

Східниця — невелике селище міського типу у Львівській області, яке по праву вважається перлиною українських курортів. Завдяки унікальним мінеральним водам, сприятливому клімату, мальовничим природним ландшафтам та розвиненій санаторно-курортній базі, Східниця має значний потенціал для розвитку рекреаційного та оздоровчого туризму. Однак ефективне використання цього потенціалу потребує наукового підходу до його оцінювання, обґрунтування шляхів подальшого розвитку та створення умов для стійкого функціонування туристичної інфраструктури.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю системного аналізу та оцінювання ресурсної бази, інфраструктури, рівня туристичного обслуговування та інших чинників, що формують туристично-рекреаційний потенціал Східниці. В умовах децентралізації та зростання інтересу до внутрішнього туризму з боку як держави, так і громадян, постає потреба у розробці нових підходів до ефективного управління туристичними ресурсами територій.

Крім того, оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу має важливе значення для формування ефективної стратегії розвитку регіону, залучення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності туристичного продукту на внутрішньому і міжнародному ринку.

Такий аналіз дозволяє визначити пріоритетні напрями розвитку туризму, оптимізувати використання наявних ресурсів, зберігаючи природне середовище та унікальність території. У цьому контексті місто Східниця виступає прикладом локації, де гармонійне поєднання природного потенціалу та правильно організованої туристичної діяльності може стати запорукою сталого соціально-економічного розвитку.

Мета роботи полягає в комплексному оцінюванні туристично-рекреаційного потенціалу мальовничого міста Східниця, виявленні основних проблем та перспектив його подальшого розвитку.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані такі основні завдання:

- розглянути концепцію та складові туристично-рекреаційного розвитку;
- дослідити методи аналізу та оцінки територій для рекреації та туризму;
- проаналізувати використання міжнародного досвіду для вдосконалення курортних міст;
- розглянути природні ресурси та рекреаційні можливості міста;
- проаналізувати стан туристичної інфраструктури та якість послуг у Східниці;
- виявити основні проблеми та перспективи розвитку рекреаційної галузі.

Об'єктом дослідження є туристично-рекреаційна система міста Східниця як складова туристичної сфери регіону.

Предметом дослідження виступає процес оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу міста Східниця, його складові та можливості ефективного використання.

Методи дослідження. З метою досягнення поставленої мети в дипломній роботі було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження.

Зокрема, аналітичний метод застосовувався для опрацювання наукових джерел, статистичних матеріалів, офіційних звітів і нормативно-правових документів, що регламентують розвиток туристичної галузі. Метод системного аналізу дав змогу узагальнити отриману інформацію про туристично-рекреаційний потенціал міста Східниця, виявити взаємозв'язки між його елементами та визначити основні чинники впливу на розвиток туризму.

Картографічний метод був використаний для просторового аналізу розміщення природних, культурних та інфраструктурних туристичних ресурсів на території Східниці. Також застосовано метод експертних оцінок, що дозволив врахувати думки фахівців галузі щодо сучасного стану й перспектив розвитку туристичної інфраструктури регіону. Залучення зазначених методів забезпечило всебічність і наукову обґрунтованість результатів дослідження.

Обсяг і структура КР. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновку та списку використаних джерел з 51 найменувань, з них джерел монографічної літератури 7, періодичної 17, довідкової 27, 1 додатку, 13 таблиць, 10 рисунків.

Матеріали роботи викладено на 61 сторінках, у тому числі основний текст займає 53 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1.1. Концепція та складові туристично-рекреаційного розвитку

Однією з ключових складових національної та регіональної економічної системи, а також пріоритетним напрямком соціально-економічного розвитку держави є туристично-рекреаційна сфера, яка в Україні володіє унікальними потенційними можливостями для свого динамічного та перспективного розвитку [4, с.135].

Світовий досвід переконливо демонструє, що туристично-рекреаційна сфера перебуває в стані постійного вдосконалення, характеризується стрімким розширенням, є високоприбутковою та надзвичайно ефективною економічною галуззю. Саме розвиток туристично-рекреаційного комплексу регіону може стати визначальним шляхом для:

- розширення підприємницької діяльності;
- зменшення рівня безробіття у місцевості;
- зростання доходів населення;
- покращення матеріального становища громадян;
- розвитку територій;
- формування інвестиційної привабливості;
- збільшення потоку грошових коштів до районних та територіальних бюджетів як від українських, так і від іноземних туристів.

Питання сутності туристично-рекреаційного комплексу, проблеми та перспективи його розвитку ґрунтовно вивчали та досліджували вітчизняні науковці: Алієва А.Ю., Бейдик О.О., Вуйчик О.І., Герасименко В.Г., Гоблик В.В., Горбань Г.П., Джаман М.О., Джанджугазова Є.А., Євдокименко В.К., Копичинська М.Ю., Кушнір Н.Б., Любіцева О.О., Мельник І.М., Нездоймінов С.Г., Папп В.В., Підвальна О.Г., Проскура В.Ф., Роїк О.Р., Семенов В.Ф.,

Стегней М.І., Ткаченко Т.І., Транченко Л.В., Черничко Т.В., Шепетюк С.М., Щепанський Е.В. та інші дослідники [22, с.168].

У сучасних умовах активного розвитку індустрії туризму, важливого значення набуває комплексне осмислення теоретичних засад туристично-рекреаційного розвитку. Зростання інтересу до внутрішнього туризму, децентралізація управління територіями, необхідність збереження природної та культурної спадщини визначають потребу в глибокому аналізі потенціалу окремих територій, передусім курортних зон. Для цього необхідно розглядати не лише наявність ресурсів, а й ефективність їхнього використання в межах цілісної системи — туристично-рекреаційного комплексу.

Термін «туристично-рекреаційний комплекс» виступає ключовим для аналізу туристично-рекреаційного потенціалу регіону [50]. Він охоплює інтегровану систему ресурсів, інфраструктури, суб'єктів господарювання, послуг і управлінських механізмів, що взаємодіють у межах певної дестинації [34, с.56]. Саме функціонування цієї системи забезпечує реалізацію туристичного продукту, задоволення потреб споживачів та соціально-економічну ефективність рекреаційної діяльності.

У науковій літературі поняття туристично-рекреаційного комплексу трактується як багатокomпонентна система, що формується на основі взаємодії природних, культурно-історичних, соціально-економічних ресурсів та інфраструктури [40]. Такий комплекс виконує важливу функцію в системі регіонального розвитку, сприяє залученню інвестицій, формуванню бренду території, збереженню та раціональному використанню природних багатств.

У процесі дослідження теоретичних засад туристично-рекреаційного розвитку важливим є узагальнення підходів українських науковців до розуміння сутності туристично-рекреаційного комплексу.

Так, у науковій думці спостерігається широка варіативність підходів: одні автори (зокрема, Н.В. Фоменко, Л.М. Корецький, І.В. Смаль) акцентують увагу на територіальній організації та єдності функціонування рекреаційних систем [27, с.38]; інші, як О.С. Молнар, В.В. Сержанов та Ф.А. Важинський

[35], підкреслюють взаємозв'язки між підприємствами інфраструктури та суб'єктами господарювання у межах єдиного комплексу.

П.І. Магійович і В.І. Мацола розглядають комплекс з позиції ресурсного потенціалу й економічних взаємозв'язків, а О.О. Любіцева – з орієнтацією на туриста як кінцевого споживача туристичних послуг [32, с.112].

Загалом, більшість підходів ґрунтуються на системному баченні комплексу як просторово організованої структури, яка функціонує задля задоволення рекреаційних і туристичних потреб.

Узагальнені підходи до визначення поняття подано в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Підходи вітчизняних науковців до визначення поняття «туристично-рекреаційний комплекс»

Автори	Визначення поняття
Н.В. Фоменко	Розглядає туристично-рекреаційний комплекс як територіально організовану систему рекреаційних установ, об'єднаних спільним функціонуванням, що використовують природні ресурси, інфраструктурний потенціал і єдину організаційну структуру для забезпечення оздоровчих та дозвіллевих потреб.
О.С. Молнар, В.В. Сержанов, Ф.А. Важинський	Трактують комплекс як цілісну систему суб'єктів туристичної і суміжної господарської діяльності, що функціонують у межах єдиної території, мають спільну економічну мету та використовують взаємопов'язані ресурси для задоволення потреб у відпочинку, лікуванні, пізнанні.
Л.М. Корецький, І.В. Смаль	Підходять до трактування туристично-рекреаційного комплексу з позицій просторової взаємодії елементів, що взаємозалежні в межах певної території та орієнтовані на задоволення суспільного рекреаційного попиту — як індивідуального, так і колективного.
П.І. Магійович	Розглядає комплекс як багатогалузеву систему, що охоплює туристичні заклади, інфраструктурні елементи, а також підприємства суміжних сфер, які діють у тісній економічній та організаційній взаємодії з метою реалізації туристичного потенціалу регіону.
О.О. Любіцева	Визначає туристично-рекреаційний комплекс як інтегровану галузеву структуру, де об'єднані підприємства сфери послуг, логістики, розміщення, харчування та культурного дозвілля. У центрі уваги — турист і його очікування від подорожі.
Н.І. Паньків	Сучасне бачення комплексу як системи господарських суб'єктів, об'єднаних у межах регіону, які на основі ресурсного потенціалу — природного, культурного та соціального — формують повноцінний туристичний продукт, орієнтований на сталий розвиток території.

Джерело: сформовано автором на основі [32, с.112].

Представлені у таблиці 1.1 підходи свідчать про багатогранність наукового осмислення сутності туристично-рекреаційного комплексу. Попри певні відмінності у формулюваннях, усі автори сходяться на тому, що цей комплекс є територіально організованою системою, яка включає сукупність ресурсів, інфраструктурних елементів та суб'єктів господарювання. Спільною рисою більшості визначень є акцент на системності та взаємозв'язку компонентів, що забезпечують рекреаційні та туристичні послуги.

Одні автори акцентують увагу на організаційно-управлінських аспектах функціонування комплексу (Н.В. Фоменко, П.І. Магійович), інші — на його структурній побудові й орієнтації на задоволення потреб споживачів (О.О. Любіцева, Л.М. Корецький, І.В. Смаль) [46, с.15]. Така багатокомпонентність підходів дозволяє розглядати туристично-рекреаційний комплекс як динамічну систему, здатну адаптуватися до потреб ринку та змін у середовищі.

Однією з ключових передумов туристично-рекреаційного розвитку територій є наявність відповідної ресурсної бази. Туристично-рекреаційні ресурси розглядаються як сукупність природних, культурно-історичних, соціально-економічних та інфраструктурних чинників, що можуть бути використані для організації відпочинку, оздоровлення, пізнання й активного дозвілля [25, с.550]. Вони становлять основу формування туристичного продукту, визначають функціональну спеціалізацію території та значною мірою впливають на рівень її туристичної привабливості.

На думку українських дослідників, зокрема О.О. Любіцевої, В.І. Мацоли, Н.В. Фоменко, туристично-рекреаційні ресурси виступають не лише матеріальною, але й функціональною основою для розвитку різних видів туризму [20]. Їх аналіз дозволяє оцінити потенціал регіону, визначити пріоритетні напрямки розвитку рекреаційної діяльності та сформувану обґрунтовану регіональну стратегію.

У науковій літературі ці ресурси прийнято класифікувати на кілька основних груп залежно від їхньої природи, характеру впливу та призначення у

сфері туризму. Основні групи туристично-рекреаційних ресурсів подано на рис. 1.1.

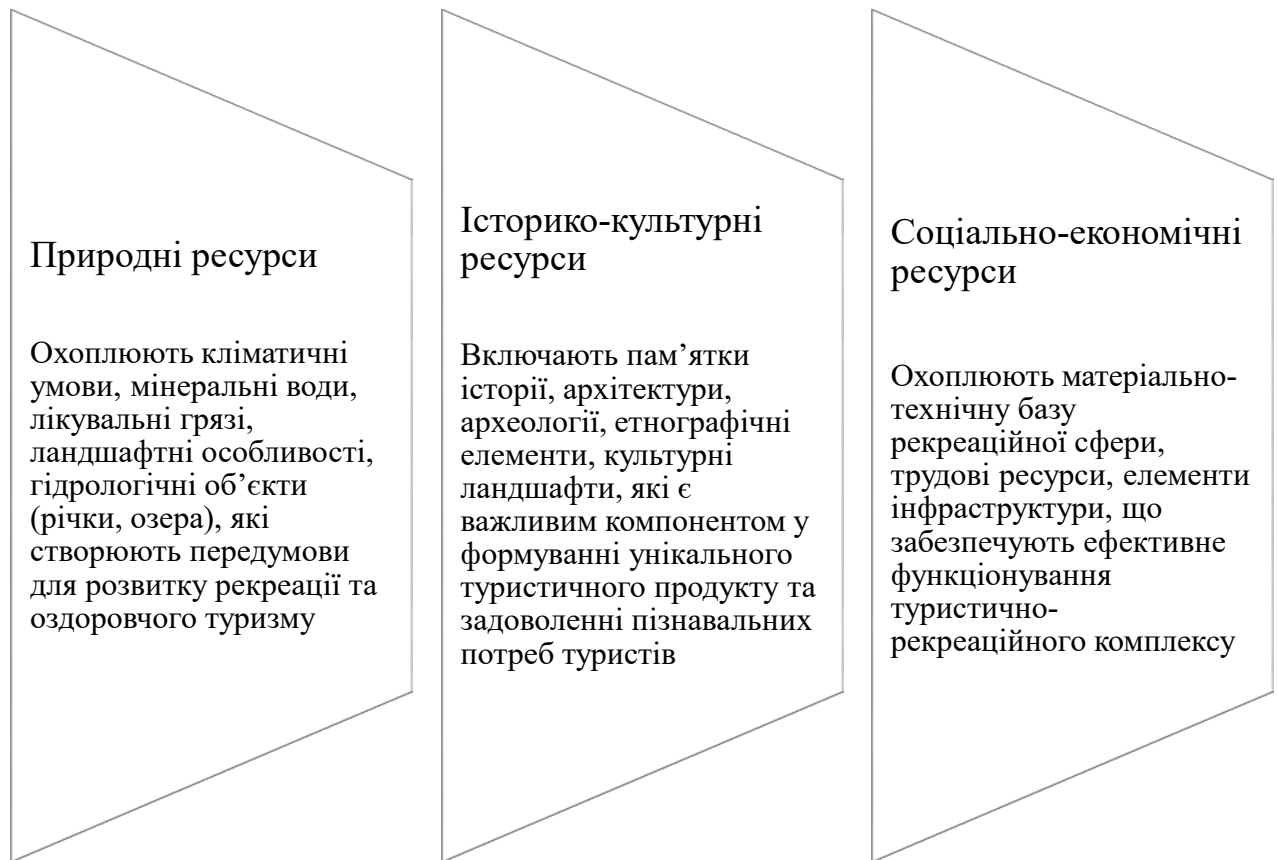

Рисунок 1.1 – Структурна класифікація туристично-рекреаційних ресурсів регіону

Джерело: сформовано автором на основі [30, с.72].

У своїх наукових працях українські дослідники також поділяють туристично-рекреаційні ресурси на три ключові групи, подані на рис. 1.1. Так, О.О. Любіцева підкреслює значення природних ресурсів як бази для формування оздоровчих і спортивно-активних видів туризму. Н.В. Фоменко акцентує на важливості історико-культурної спадщини як джерела змістовного наповнення туристичних маршрутів.

У свою чергу, В.І. Мацола розглядає соціально-економічні ресурси як критичний компонент, що забезпечує реальне функціонування рекреаційної інфраструктури [30, с.72]. Також окрім традиційного поділу на природні, історико-культурні та соціально-економічні, деякі автори пропонують

виокремлювати супутні ресурси, що залучаються в процесі надання послуг, або навіть розглядати туристичні ресурси в економічному контексті як поєднання землі, капіталу, праці, інновацій, інформації та знань

Як було зазначено вище, туристично-рекреаційні ресурси виступають основою формування туристичного продукту та функціонування рекреаційної системи території. Однак для повноцінного розвитку туристично-рекреаційної діяльності необхідна взаємодія багатьох компонентів — ресурсної, організаційної, інфраструктурної, управлінської та споживчої складової.

У межах туристично-рекреаційного розвитку особливе значення має забезпечуюча інфраструктура, яка створює передумови для стабільного функціонування комплексу [13]. Забезпечуюча інфраструктура в цьому контексті виконує ключову роль, забезпечуючи регламентування, інформаційне забезпечення та організаційно-правову підтримку просування туристичного продукту на ринку.

Науковці (зокрема О.О. Любіцева, В.І. Мацола) виділяють такі структурні елементи забезпечуючої інфраструктури, як [47, с.52]:

- інституційна складова (органи управління, туристичні асоціації, професійні спілки);
- інформаційна (туристичні інформаційні центри, онлайн-платформи, маркетингові служби);
- регламентуюча (нормативно-правова база, стандартизація, сертифікація послуг);
- фінансова, логістична та освітньо-кадрова підсистеми, які опосередковано впливають на якість туристичного обслуговування та конкурентоспроможність регіону.

Структурні складові забезпечуючої інфраструктури туристично-рекреаційного комплексу подано на рис. 1.2.

Рисунок 1.2 – Структурна модель туристично-рекреаційного комплексу регіону

Джерело: [8, с.528].

Як показано на рисунку 1.2, туристично-рекреаційний комплекс функціонує як інтегрована система взаємопов'язаних елементів, кожен з яких виконує специфічні функції та впливає на загальну ефективність розвитку туризму в регіоні. Ключовим у цьому процесі є системна взаємодія між ресурсами, інфраструктурою, постачальниками, споживачами та органами управління.

Туристично-рекреаційні ресурси — природні, історико-культурні, соціально-економічні та додаткові — є основою для створення туристичного продукту. Їх раціональне використання сприяє сталому розвитку регіону [5].

Забезпечуюча інфраструктура включає інституційні, інформаційні та регламентуючі механізми, що забезпечують стабільне функціонування туристичної системи.

Матеріально-технічна база охоплює фізичну інфраструктуру — заклади розміщення, оздоровлення, дозвілля, екскурсійної діяльності, що реалізують туристичні послуги.

Постачальники туристичних і додаткових послуг — це суб'єкти туристичної сфери, які забезпечують логістичне, інформаційне, побутове та сервісне наповнення туристичного продукту [5].

Споживачі туристичного продукту (туристи й рекреанти) формують попит, який безпосередньо впливає на структуру й динаміку розвитку туристично-рекреаційного комплексу.

Органи державного та регіонального управління відповідають за координацію, розробку стратегій, фінансування, інформаційне забезпечення та законодавче регулювання у сфері туризму.

Таким чином, туристично-рекреаційний розвиток варто розглядати не лише як наслідок освоєння ресурсів, а як стратегічний інструмент формування якісного середовища життя, просторової трансформації регіонів та посилення їхньої конкурентоспроможності. Саме цілісне бачення туристично-рекреаційного комплексу як багатовекторної системи відкриває можливості для глибшого аналізу потенціалу територій та розробки ефективних управлінських рішень у сфері туризму.

1.2. Методи аналізу та оцінки територій для рекреації та туризму

Оцінювання територій для цілей рекреації та туризму є важливою складовою при формуванні ефективної моделі просторового розвитку, плануванні туристичної інфраструктури та раціональному використанні природного і культурного потенціалу регіонів. Рекреаційні території, як об'єкти дослідження, вирізняються багатофакторністю, адже поєднують природні, історико-культурні, соціально-економічні та функціонально-просторові характеристики.

Сучасна методологія оцінювання таких територій ґрунтується на принципах комплексності, адаптивності, варіативності та просторового підходу. Важливим є врахування не лише якісних параметрів середовища, а й ступеня комфортності, безпеки, привабливості, естетичної цінності, а також рівня антропогенного навантаження.

Оцінювання рекреаційного потенціалу території дозволяє [29]:

- визначити її функціональну придатність до різних видів рекреаційної діяльності;
- оцінити екологічну стійкість до антропогенного впливу;
- визначити пріоритети у просторовому плануванні рекреаційної інфраструктури;

З метою систематизації підходів до аналізу рекреаційних територій доцільним є виокремлення основних методів оцінювання, що враховують функціональні, фізичні та психоемоційні характеристики середовища (рис. 1.3).

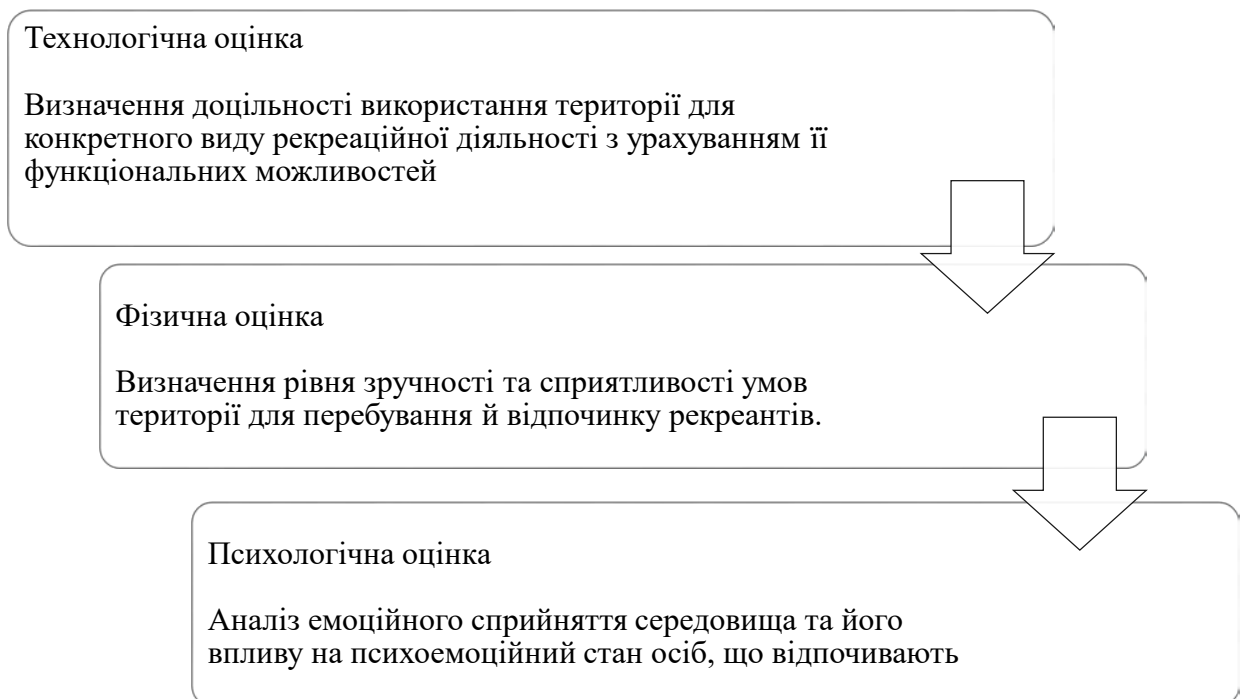

Рисунок 1.3 – Основні підходи до оцінювання територій для рекреації та туризму

Джерело: [29].

Як видно з рисунка 1.3, сучасні підходи до оцінювання рекреаційних територій ґрунтуються на багатовимірному аналізі, що охоплює функціональні, фізичні та психологічні аспекти.

Кожен із методів дозволяє розкрити окрему складову придатності території для рекреаційного використання: технологічна оцінка визначає доцільність практичного застосування території відповідно до виду діяльності; фізична — орієнтується на комфортність умов для перебування; а психологічна — враховує суб'єктивне емоційне сприйняття простору.

Оцінювання рекреаційних ресурсів є складним і багаторівневим процесом, оскільки потребує врахування як об'єктивних характеристик території, так і суб'єктивного сприйняття її споживачами. Особливістю цього підходу є необхідність поєднання інтересів організаторів туристичних послуг і самих рекреантів [29]. Оскільки задоволення від відпочинку значною мірою залежить від індивідуального досвіду, емоційного стану та очікувань споживача, рекреаційна оцінка має яскраво виражений соціальний характер.

У сучасних наукових дослідженнях рекреаційної географії велика увага приділяється методам оцінювання природних рекреаційних ресурсів як базової складової територіального туристичного потенціалу. Як зазначають українські дослідники О.О. Любіцева, В.І. Мацола, О.Л. Бейдик, вибір методики оцінки має враховувати ландшафтно-кліматичні умови, функціональне призначення території та ступінь антропогенного навантаження [37, с.72].

До оцінки рекреаційних ресурсів все частіше застосовуються багатofакторні підходи, що поєднують екологічні, економічні, соціальні та просторові характеристики.

З метою ілюстрації основних підходів до аналізу природних рекреаційних ресурсів доцільним є використання узагальненої класифікації, представленої на рис. 1.4.

Рисунок 1.4 – Методи оцінки природних рекреаційних ресурсів

Джерело: [29].

Як видно з рисунка 1.4, сучасна практика оцінювання природного рекреаційного потенціалу ґрунтується на використанні низки методичних підходів, що враховують як об'єктивні параметри природного середовища, так і специфіку його використання у рекреаційній діяльності.

Зокрема, трьохбальна система широко застосовується для оцінки ландшафтної привабливості, біокліматичних умов та екологічного стану територій [29]. Такий підхід дозволяє отримати комплексний індекс придатності, що зручно для порівняння різних територій. За даними О.Л. Бейдика, подібні системи є ефективними при проведенні масових оцінок природних ресурсів на регіональному рівні.

Пофакторно-інтегральна оцінка, як зазначає В.І. Мацола, забезпечує гнучкість у дослідженні окремих видів ресурсів з урахуванням конкретного

виду рекреаційної діяльності. Такий підхід дозволяє краще адаптувати оцінку до умов природокористування.

Комплексна оцінка є найуніверсальнішою, оскільки поєднує екологічні, просторові, культурно-історичні, соціальні та інфраструктурні компоненти. Саме такий підхід лежить в основі формування цілісної стратегії розвитку рекреаційної території, про що свідчать роботи О.О. Любіцевої, яка підкреслює необхідність інтегрованого підходу до аналізу туристично-рекреаційного потенціалу [29].

Таким чином, правильний вибір методики оцінювання дозволяє не лише об'єктивно охарактеризувати стан природних ресурсів, а й адаптувати їх використання до потреб сталого туризму та збереження природного середовища.

Водні об'єкти як складова рекреаційного середовища виступають одним із ключових природних ресурсів, що визначають функціональне навантаження території, її естетичну привабливість, мікрокліматичні умови та потенціал для оздоровчо-туристичної діяльності. У системі туристично-рекреаційного комплексу річки, озера, водосховища, прибережні зони та джерела питної води виконують як ресурсну, так і сервісну функції, формуючи основу для організації водного, пляжного, спортивного та оздоровчого туризму.

Наукові дослідження доводять, що якість та стан водного середовища є детермінантами екологічної безпеки, рекреаційної привабливості та комфортності перебування. Зокрема, за класифікацією ВООЗ і дослідженнями у сфері медичної географії, температурний режим, санітарно-гігієнічні умови, прозорість і швидкість течії мають безпосередній вплив на психофізіологічний стан рекреантів [29].

Крім природних характеристик, важливу роль відіграють показники антропогенного навантаження, які дозволяють оцінити допустиму кількість відпочиваючих на одиницю площі без шкоди для навколишнього середовища. Також важливими є наявність джерел питного водопостачання та стан прибережної інфраструктури.

З урахуванням вищезазначеного, у табл. 1.2 узагальнено основні критерії, які застосовуються для комплексної оцінки водних об'єктів у рекреаційних цілях, з поділом на оптимальні та непридатні умови функціонування з позицій екології, гігієни, безпеки та зручності.

Таблиця 1.2 – Критерії оцінки водних об'єктів для рекреації

Критерій	Пояснення	Оптимальні умови	Непридатні умови	Значення для туризму
Температурний режим	Температура води у купальний сезон	18–24 °С	Менше 17 °С	Комфортне перебування у воді, тривалість сезону
Швидкість течії	Швидкість потоку води у річках	До 0,3 м/с	Понад 0,5 м/с	Безпечність та доступність акваторії
Хвилювання води	Висота хвиль, що впливає на можливість купання	До 3 балів	Понад 3 бали	Визначає рівень безпеки під час відпочинку
Санітарно-гігієнічні умови	Рівень органічного та хімічного забруднення	В межах норми	Перевищення допустимих значень	Визначає можливість масового та сімейного відпочинку
Питне водопостачання	Наявність джерел питної води поблизу зон відпочинку	Забезпечено	Відсутність питної води	Важливо для кемпінгів, пляжів, наметових таборів
Антропогенне навантаження	Допустима кількість рекреантів на 1 км берегової лінії	До 200 осіб/км	Понад 200 осіб/км	Впливає на якість довкілля і здатність водойми до самоочищення

Джерело: [29].

Як свідчить аналіз даних, поданих у табл. 1.1, комплексна оцінка водних об'єктів для рекреаційного використання ґрунтується на поєднанні таких ключових груп факторів:

1. Природно-фізичні характеристики водного середовища [29]:

– Температурний режим. Оптимальна температура води для купального туризму, за рекомендаціями ВООЗ, становить від 18 до 24 °С. Купання при

температурі нижче 17 °С може викликати дискомфорт або навіть ризики для здоров'я, особливо для осіб із хронічними захворюваннями.

- Швидкість течії. Безпечним вважається рівень течії до 0,3 м/с. При значеннях понад 0,5 м/с водойми класифікуються як потенційно небезпечні для купання, що особливо актуально для гірських річок.

- Хвилювання води. Рекреаційно комфортними є водойми зі спокоєм до 3 балів за шкалою Бофорта. Понад 3 бали — плавання ускладнюється, особливо для дітей та літніх людей.

- Санітарно-гігієнічний стан. Згідно з нормами МОЗ України, вміст кишкової палички у воді не має перевищувати 5000 КУО/дм³. Перевищення цих норм вказує на небезпечний рівень бактеріального забруднення.

2. Інфраструктурно-ресурсні умови [29]:

- Питне водопостачання. При організації відпочинку (особливо на неосвоєних пляжах) наявність безпечних джерел питної води — критичний фактор. Відсутність централізованого водозабезпечення створює ризики для епідеміологічної безпеки.

- Технічна доступність. Близькість до транспортних маршрутів та стан прибережної зони (глибина до 1,5 м, піщане або галькове дно) впливають на масовість та комфорт рекреації.

3. Антропогенне навантаження та екологічна стійкість [29]:

- Згідно з даними рекреаційної екології, оптимальна щільність навантаження становить до 200 осіб/км берегової лінії.

- Площа водної поверхні, необхідна для одного рекреанта — щонайменше 160 м²/особа, щоб забезпечити належний рівень самоочищення води.

- У сезон один відпочивальник може вносити у воду до 6,5 г фосфору і 70 г азоту, що спричиняє евтрофікацію — тобто «цвітіння» води та зниження її прозорості.

З огляду на викладене, якісна оцінка рекреаційної придатності водних об'єктів повинна включати не лише комфортні умови для перебування, але й екологічні межі допустимого навантаження. Це дозволяє:

- раціонально зонувати територію;
- уникати перевантаження водойм;
- забезпечувати безпеку і тривалу функціональність об'єкта як частини туристично-рекреаційного комплексу.

З огляду на важливу роль рослинного покриву у формуванні рекреаційного середовища, подальший аналіз доцільно здійснити з позицій його оцінювання як просторового та функціонального ресурсу. У межах підходів до аналізу та оцінки територій для рекреації і туризму, саме рослинність визначає значну частину біофізичних, естетичних і санітарно-гігієнічних умов, що формують якість рекреаційного ландшафту.

Методологічно оцінка здійснюється за низкою параметрів, що охоплюють як природні (тип угідь, бонітет, залуженість, заболоченість), так і функціонально-екологічні характеристики (фітонцидна активність, здатність до очищення повітря, шумопоглинання, стійкість до навантаження) [29]. Такий підхід відповідає сучасним методам рекреаційної географії, що спрямовані на типологізацію територій відповідно до їх рекреаційного потенціалу та стійкості.

У табл. 1.3 представлено узагальнену типологічну характеристику рослинного покриву з урахуванням рівня сприятливості для рекреаційного використання.

Таблиця 1.3 – Рекреаційна оцінка рослинного покриву територій

Параметр	Сприятлива зона	Відносно сприятлива	Несприятлива зона	Пояснення / екологічне значення
Тип угідь	Змішані світлохвойні і широколистяні ліси	Темнохвойні ліси з домішкою листяних	Темнохвойні, березово-осикові сирі ліси	Тип лісу впливає на мікроклімат, естетику та повітряне середовище
Бонітет	I–II	III–IV	V	Відображає якість ґрунтів і продуктивність лісу

Продовження таблиці 1.3

Залуженість, %	15–25	10–15	Менше 10	Вища трава знижує пил, підвищує вологість, зручна для пікніків
Заболоченість, %	1–3	3–5	Понад 5	Підвищена заболоченість ускладнює доступність і знижує комфорт
Розораність, %	Менше 20	20–30	Понад 30	Чим менше порушено територію, тим вищий її природний та естетичний потенціал
Фітонцидні властивості	Хвойні дерева (сосна, ялиця)	Змішані ліси	Листяні з низькою фітонцид ною активніст ю	Фітонциди очищують повітря: хвойні виділяють речовини, що знижують патогени у повітрі (наприклад, соснові знижують кількість бактерій у 2–3 рази)
Вплив на шум	Хвойні насадження знижують шум на 7–9 дБ на 50 м	Листяні дерева — на 4–5 дБ	Відкриті простори без зелених насажден ь	Лісові масиви виступають природним бар'єром для звукового навантаження
Очищення повітря	Листяні дерева — до 100 т пилу/рік на 1 га	Хвойні дерева — до 40 т пилу/рік на 1 га	Відкриті території без насажден ь	Екологічна функція дерев — очищення повітря від пилу, алергенів, шкідливих частинок

Джерело: [29].

Аналіз наведених у табл. 1.3 параметрів дає змогу здійснити об'єктивну оцінку територій за рівнем їхньої придатності до рекреаційного використання. Оцінка проводиться за низкою природних, екологічних і функціональних характеристик, які формують загальний рекреаційний потенціал лісових масивів [29]:

– Тип угідь впливає на сприйняття ландшафту, формування мікроклімату, насичення повітря киснем і візуальну привабливість території. Найбільш сприятливими є змішані світлохвойні та широколистяні ліси завдяки різноманітності фауни та високій естетичній цінності.

– Бонітет (продуктивність лісу) визначає якість ґрунтів і потенційну стійкість рослинності до навантаження. Ліси з високим бонітетом (I–II) краще відновлюються та довше зберігають екосистемну рівновагу.

– Залуженість — показник, який прямо впливає на мікроклімат і зручність перебування рекреантів. Помірна залуженість (15–25%) створює оптимальні умови для відпочинку на відкритому повітрі [29].

– Заболоченість є обмежуючим фактором у плануванні туристичних маршрутів і зон короткочасного відпочинку. Значення понад 5% знижують комфорт і безпеку пересування.

– Розораність вказує на ступінь порушеності природного середовища. Високий рівень розораності (>30%) негативно впливає на екологічну стійкість території, підвищує ерозійні процеси та знижує природну привабливість.

– Фітонцидна активність рослин — один із ключових оздоровчих чинників, що забезпечує знезараження повітря. Хвойні дерева (сосна, ялиця) мають потужну фітонцидну дію, знижуючи кількість патогенних мікроорганізмів у 2–3 рази [29].

– Шумопоглинальна здатність лісу прямо впливає на психоемоційний стан рекреантів. За даними досліджень, хвойні ліси знижують рівень шуму до 7–9 дБ на відстані 50 м [29], створюючи сприятливі умови для релаксації.

– Очищення повітря є важливою екосистемною послугою. Листяні дерева здатні затримувати до 100 тонн пилу на гектар щороку, що значно підвищує якість повітря в зоні відпочинку [29].

У результаті, у межах аналізу методів оцінки територій для рекреації та туризму встановлено, що найбільш ефективним є комплексний підхід, який враховує природні, екологічні, інфраструктурні та функціональні характеристики місцевості. Визначальні параметри — тип угідь, санітарний стан водойм, фітонцидна активність, рівень шуму, комфортність мікроклімату — дозволяють оцінити придатність території до рекреаційного використання, спрогнозувати її стійкість до навантажень та забезпечити обґрунтоване туристичне планування.

1.3. Використання міжнародного досвіду для вдосконалення курортних міст

У сучасних умовах глобалізації та посилення конкуренції між туристичними дестинаціями, впровадження кращих міжнародних практик розвитку курортних міст набуває особливого значення. Світовий досвід показує, що саме комплексний підхід до розвитку курортної інфраструктури, поєднаний із чіткими стандартами якості, сталого управління, екологічної політики та культурного збереження, дозволяє забезпечити довгострокову привабливість курортів як для внутрішніх, так і для іноземних туристів.

На думку експертів Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), стратегія сталого розвитку курортних територій має ґрунтуватися на принципах інноваційності, соціальної інклюзії, захисту природного середовища та підвищення якості обслуговування [7]. Наприклад, ініціативи типу Green Destinations або проєкти European Historic Thermal Towns стали ефективними платформами для обміну досвідом між містами ЄС щодо екологічної сертифікації, брендингу та ревіталізації курортних просторів [28, с.31].

Інтеграція міжнародного досвіду в національну політику розвитку курортних територій дозволяє адаптувати перевірені моделі до локальних умов, забезпечити ефективне управління рекреаційними ресурсами та посилити конкурентоспроможність України як туристичної країни.

У цьому контексті доцільно розглянути найбільш відомі міжнародні ініціативи, спрямовані на підтримку розвитку курортних територій, а також їх потенційне значення для впровадження в Україні (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Міжнародні ініціативи у сфері розвитку курортних територій

Ініціатива / Програма	Організатор / Географія	Основні принципи	Потенціал для українських курортів
Green Destinations	Нідерланди, ЄС, світ	Екологічна сертифікація, сталий розвиток	Формування еко-іміджу, покращення якості сервісу в курортних містах (Трускавець, Східниця, Моршин)

Продовження таблиці 1.4

European Historic Thermal Towns (ЕНТТА)	ЄС	Збереження історичних курортів, інновації	Актуально для бальнеологічних курортів з архітектурною спадщиною (Трускавець)
Best Tourism Villages by UNWTO	UNWTO, міжнародна програма	Культурна спадщина, сталість, підтримка громад	Підвищення туристичної привабливості малих курортних поселень (Східниця, Сатанів)
EDEN (European Destinations of Excellence)	Єврокомісія	Сприяння унікальним DESTINATIONAM, еко-туризм	Позиціонування нових оздоровчих територій на європейському ринку
Green SPAs (Interreg Europe)	ЄС	Зелена економіка, водооздоровчі ресурси	Актуально для бальнеологічних курортів з мінеральними водами (Східниця, Трускавець)

Джерело: [7].

Аналіз міжнародних ініціатив, наведених у таблиці 1.4, засвідчує високий потенціал їх застосування для вдосконалення курортних міст України. Програми на кшталт Green Destinations чи EDEN орієнтовані на впровадження стандартів екологічної відповідальності, інноваційного менеджменту та соціальної інклюзії — саме тих компонентів, яких часто бракує в національній практиці управління рекреаційними територіями.

Особливо перспективними для українських реалій є програми, що підтримують малі курортні громади (Best Tourism Villages by UNWTO), бальнеологічні центри (Green SPAs) та історичні курортні локації (ЕНТТА) [7]. Їхня імплементація може стати ефективним механізмом не лише для залучення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності територій, а й для формування нового стратегічного бачення розвитку курортної галузі в Україні.

Виходячи з вищенаведеного, міжнародний досвід у сфері управління, еко-маркетингу та брендингу курортних територій може бути адаптований до вітчизняних умов з урахуванням специфіки українських природно-рекреаційних ресурсів, історичної спадщини та потреб місцевих громад [6, с.44].

У багатьох європейських країнах курортні міста стали зразками ефективного використання природних ресурсів, історико-культурної

спадщини та сучасних управлінських практик. Їхній досвід є особливо цінним для України, яка має схожі рекреаційні ресурси, проте потребує модернізації підходів до планування, сервісу та маркетингу.

Серед найбільш показових прикладів — Карлові Вари (Чехія), Баден-Баден (Німеччина), Варна (Болгарія) та Ніцца (Франція). Ці міста вдало поєднують історичну автентичність, сучасну курортну інфраструктуру, екологічні стандарти та ефективну модель територіального управління [6, с.44]. Їхній приклад демонструє, як курортна функція може інтегруватися у стратегії сталого розвитку міста (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 – Популярні міжнародні курортні міста та можливості адаптації досвіду в Україні

Курортне місто	Країна	Ключові характеристики розвитку	Потенціал адаптації для України
Карлові Вари	Чехія	Термальні води, історична архітектура, медичний туризм, система SPA-карт, промоція на державному рівні	Формування медично-оздоровчих кластерів із сучасною інфраструктурою (Трускавець, Моршин)
Баден-Баден	Німеччина	Преміальні послуги, культурні події, міжнародна аудиторія, оздоровчі готелі, театри, казино	Комбінування елітного відпочинку з культурно-мистецькими заходами (Східниця, Миргород)
Ніцца	Франція	Бренд світового курорту, прибережна інфраструктура, багатофункціональність, громадські простори, туризм цілий рік	Створення курортного бренду з інтеграцією міських просторів, пляжної зони та культури (Затока, Скадовськ)
Варна	Болгарія	Морський туризм, доступність, розвиток сімейного та медичного туризму, поєднання пляжного і культурного відпочинку	Розвиток доступного туризму з сімейною орієнтацією та оздоровленням (Коблево, Залізний Порт)
Гайдусобосло	Угорщина	Геотермальні води, термальні комплекси, державна підтримка, привабливість для масового оздоровчого туризму	Приклад для розвитку термальних курортів у Закарпатті (Берегове, Косино, Велятино)

Джерело: [48, с.15].

Аналіз міжнародних моделей розвитку курортних міст дозволяє виокремити низку стратегічних напрямів, які можуть бути адаптовані до українських реалій.

Представлені в таблиці 1.5 дестинації мають спільні риси, що зумовлюють їхню ефективність як туристичних центрів:

- комплексний розвиток інфраструктури: курорти поєднують медичні, рекреаційні, культурні та сервісні компоненти, створюючи повноцінну курортну екосистему;

- яскраво виражений туристичний бренд: завдяки активному просуванню й унікальним особливостям, такі міста як Ніцца чи Карлові Вари стали впізнаваними у світі;

- збереження історико-культурної спадщини: старовинна архітектура, традиції і локальний колорит поєднуються з сучасним функціональним середовищем;

- екологічний підхід до просторового планування: увага до якості довкілля, зелених зон, чистоти і тиші є ключовим фактором привабливості курортів.

Українські курортні міста, зокрема Трускавець, Східниця, Моршин, Затока та Берегове, мають потенціал для впровадження подібних підходів. Успішне запозичення досвіду потребує не лише фінансових вкладень, а й оновлення управлінських стратегій, розвиток локального бренду, підтримку громад та інтеграцію екологічних стандартів у систему розвитку курортної інфраструктури.

Успішна адаптація міжнародного досвіду до умов українських курортних територій потребує системного підходу. На основі аналізу зарубіжних моделей можна виокремити кілька ключових напрямів, у межах яких міжнародні практики мають найбільший потенціал до впровадження в Україні. Це, передусім, розвиток локального бренду курортів, екологізація управлінських рішень, модернізація інфраструктури та створення комплексної рекреаційної пропозиції.

Структурну модель основних напрямів інтеграції міжнародного досвіду в розвиток курортних міст України подано на рис. 1.5.

Рисунок 1.5 – Ключові напрями впровадження міжнародного досвіду в розвиток курортних територій України

Джерело: [51, с.123].

Запропонована модель інтеграції міжнародного досвіду у розвиток українських курортів окреслює чотири ключові напрями, які в умовах сучасних викликів є найбільш релевантними.

По-перше, екологічні стандарти формують основу сталого розвитку. Сертифікація за програмами типу Green Destinations сприяє підвищенню привабливості території серед екологічно свідомих туристів, що є актуальним у контексті глобальних змін клімату та вимог ESG-політик [7].

По-друге, модернізація інфраструктури, зокрема покращення санітарно-гігієнічних умов, безбар'єрність та універсальні дизайнерські рішення, забезпечують комфортне перебування на курорті широкого спектра споживачів.

По-третє, стратегічний брендинг і позиціонування курортних міст дозволяє формувати впізнаваний імідж на міжнародному рівні. Приклад таких міст як Ніцца або Баден-Баден свідчить, що вдале позиціонування сприяє економічному зростанню та диверсифікації туристичних потоків.

По-четверте, комплексність рекреаційної пропозиції, яка поєднує медичні, культурні, гастрономічні та спортивні сервіси, дозволяє продовжити тривалість перебування туристів, розширити сегмент споживачів та зменшити сезонність.

Застосування цих напрямів у національному контексті передбачає інституційну підтримку, оновлення нормативно-правової бази, міжсекторальну співпрацю та залучення інвестицій у курортну сферу.

Вивчення міжнародного досвіду розвитку курортних територій дозволяє виокремити низку практик, які мають потенціал бути адаптованими до українських умов. Європейські курорти демонструють ефективність комплексного підходу до планування територій, розвитку бренду, впровадження екологічних стандартів. Для України такий досвід є особливо важливим у контексті формування сучасної моделі курортної політики [19].

В умовах війни, що суттєво вплинула на інфраструктуру та економіку, актуалізується необхідність нових підходів до управління територіями. Курортні зони можуть відіграти важливу роль у післявоєнному відновленні, туризмі та оздоровленні населення.

У табл. 1.6 представлено основні напрями міжнародного досвіду та їх потенціал впровадження в Україні з прикладами, з урахуванням викликів війни та потреби післявоєнного відновлення туристичної інфраструктури.

Таблиця 1.6 – Можливості запозичення міжнародного досвіду у сфері розвитку курортних міст України

Напрямок запозичення	Суть міжнародної практики	Приклад курорту	Можливість впровадження в Україні
Брендинг і позиціонування	Формування унікального іміджу курортного міста на глобальному рівні	Ніцца (Франція)	Розробка локальних брендів (Затока, Східниця)

Продовження таблиці 1.6

Екологічна сертифікація	Впровадження стандартів сталого розвитку туризму	Карлові Вари (Чехія)	Участь у ініціативах типу Green Destinations (Трускавець)
Курортна політика і менеджмент	Інтеграція курортної функції в міське планування та стратегії	Баден-Баден (Німеччина)	Застосування в об'єднаних громадах, курортних стратегіях
Сімейна інфраструктура	Орієнтація на комфортний відпочинок для сімей з дітьми	Варна (Болгарія)	Можливе впровадження у Коблево, Затоці
Місцева економіка і громади	Активна участь місцевих громад у розвитку туризму	Паланга (Литва)	Розвиток партнерств, грантових ініціатив, туристичних кластерів

Джерело: [27, с.69].

Проаналізовані напрями міжнародного досвіду дозволяють зробити кілька важливих висновків.

1. Українські курортні міста мають потенціал для впровадження успішних зарубіжних практик у сфері брендингу, управління та екологічної сертифікації.

2. Найбільш перспективними є напрями, що не потребують надмірних ресурсів, але дають стратегічний ефект (локальний бренд, культурна інтеграція, участь громад).

3. Ключову роль відіграватимуть місцеві громади, органи самоврядування та міжсекторальна співпраця.

4. Післявоєнне відновлення відкриває можливість для перезавантаження туристичної політики з урахуванням принципів сталого розвитку.

Ці підходи можуть лягти в основу стратегічного планування модернізації курортної сфери України.

У підсумку, зарубіжний досвід розвитку курортних міст демонструє ефективність інтегрованих підходів до управління, брендингу та екологізації туристичних територій. Адаптація таких практик в Україні сприятиме підвищенню конкурентоспроможності курортної галузі в умовах післявоєнного відновлення.

РОЗДІЛ 2.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СХІДНИЦІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

2.1. Природні ресурси та рекреаційні можливості міста

Східниця — селище міського типу, розташоване на території Дрогобицького району Львівської області, яке є відомим на всю країну завдяки своєму статусу бальнеологічного курорту національного значення [9]. Територіально селище займає площу близько 7,35 км², а його населення, за останніми даними, становить приблизно 2 257 осіб, що формує відносно високу густоту населення — понад 300 осіб на 1 км² [23].

Географічне розташування в межах передгір'я Карпат обумовлює сприятливі кліматичні умови, зокрема помірно вологий клімат із середньорічною кількістю опадів у межах 750–800 мм [23]. Клімат м'який: середні температури зимового періоду рідко опускаються нижче -20 °С, а влітку та на початку осені переважають теплі, комфортні погодні умови.

Основним природним багатством Східниці є численні джерела мінеральних вод (Додаток А). За офіційними даними, на території селища нараховується 38 джерел та 17 свердловин з різним хімічним складом та терапевтичним ефектом. Води Східниці ефективно застосовуються при лікуванні захворювань органів травлення, нирок, печінки, а також у загальнооздоровчих програмах [26].

З історичного погляду, перші поселення на території сучасної Східниці згадуються ще за часів Київської Русі, під назвою «Золота Баня». Після руйнування давнього поселення внаслідок монгольських вторгнень, населення перемістилося вниз до долини річки Стрий, де й утворилася сучасна Східниця.

На сьогодні Східниця є центром Східницької селищної територіальної громади, до складу якої входить 22 населених пункти (2 селища та 20 сіл). Загальна площа громади становить 420 км², а чисельність населення — понад

16 тисяч осіб, що свідчить про значний соціально-економічний потенціал території [41].

Таким чином, поєднання природно-кліматичних, історико-культурних та ресурсних чинників зумовлює перспективність Східниці як ключової рекреаційної зони Львівської області.

З огляду на розміщення Східниці в межах Львівської області, доцільно розглянути природно-рекреаційний потенціал регіону загалом (табл.2.1). Львівщина характеризується значним багатством природних ресурсів, що створюють сприятливі умови для розвитку туризму й оздоровлення [31; 33].

Таблиця 2.1 – Основні природно-рекреаційні ресурси Львівської області

Тип ресурсу	Характеристика
Мінеральні води	Понад 120 джерел, курорти: Трускавець («Нафтуся»), Моршин (0,2–2,5 г/л), Східниця (слабомінералізовані).
Лікувальні грязі та озокерит	Торф'яні грязі: Немирів, Шкло, Великий Любін (понад 50 тис. м³). Озокерит: Борислав («Гірський віск»).
Кліматичні ресурси	Помірно континентальний клімат, Сколівські Бескиди (липень +16 °С, січень –6 °С, 800–1100 мм опадів). Курорти: Славське, Сколе, Гребенів, Тухля.
Лісові ресурси	Залісненість 30–50 %, породи: бук, ялиця, сосна. Рекреація, походи, туризм, кемпінг.
Водні ресурси	Річки: Дністер (1362 км), Стрий (231 км), Опір (58 км). Сплави, риболовля, водний туризм, озера, водосховище.
Природно-заповідний фонд	Заповідник «Розточчя» (2 084 га), НПП «Сколівські Бескиди» (35 261 га), «Яворівський» (7 107 га), 3 РЛП, понад 160 територій ПЗФ.

Джерело: сформовано автором на основі [36].

На основі аналізу таблиці 2.1 можна виділити такі ключові особливості природно-рекреаційного потенціалу Львівської області:

- Львівщина має понад 120 джерел мінеральних вод, що забезпечує розвиток численних бальнеологічних курортів [16, с.125];
- наявність покладів лікувальних грязей і озокериту створює умови для формування спеціалізованих оздоровчих програм [21];
- кліматичне різноманіття сприяє розвитку як зимового, так і літнього туризму;
- залісненість у гірських районах перевищує 50 %, що формує сприятливі умови для зеленого туризму [17, с.154].

Оцінювання природного потенціалу районів Львівської області є важливим для виявлення пріоритетних територій розвитку туризму. З урахуванням лісових, водних і гірських ресурсів проведено рейтингову оцінку за 10-бальною шкалою з відповідними коефіцієнтами. Як видно, Дрогобицький район, до якого належить Східниця, посідає одне з найвищих місць за сукупним показником (табл. 2.2).

Район	Лісові ресурси	Водні ресурси	Гірські ресурси	Разом
Дрогобицький	3 / 0,999	7 / 2,331	12 / 0,666	3,996
Золочівський	4 / 1,332	4 / 1,332	1 / 0,333	2,997
Львівський	5 / 1,665	3 / 0,999	1 / 0,333	2,997
Самбірський	5 / 1,665	3 / 0,999	3 / 0,999	3,663
Стрийський	4 / 1,332	3 / 0,999	3 / 0,999	3,33
Червоноградський	3 / 0,999	3 / 0,999	3 / 0,999	2,997
Яворівський	4 / 1,332	3 / 0,999	4 / 1,332	3,663

Примітка: коефіцієнт вагомості для кожного виду ресурсу прийнято на рівні 0,333.

Через косу риску (/) вказано кількість балів і відповідне зважене значення.

Джерело: сформовано автором на основі [10].

Далі узагальнені результати рейтингової оцінки відображено графічно на рис. 2.1, де простежується динаміка рівня природного потенціалу районів Львівської області.

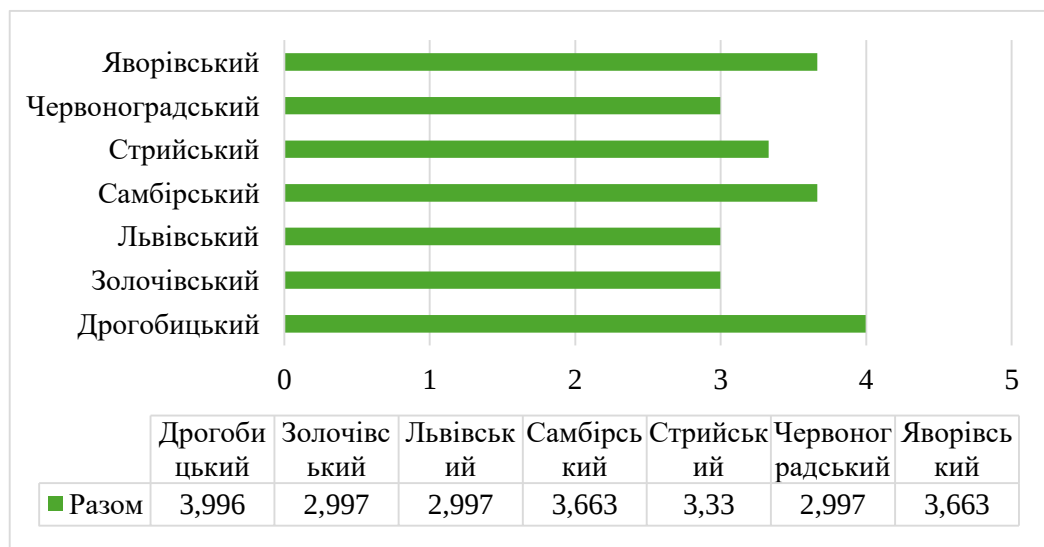

Рисунок 2.1 – Динаміка рейтингової оцінки природного потенціалу районів Львівської області

Джерело: сформовано автором на основі [10].

На основі табл. 2.2 та рис. 2.1 встановлено, що Дрогобицький район, до складу якого входить Східниця, має найвищий рівень природного рекреаційного потенціалу — 3,996 балів. Це зумовлено значною кількістю водних (7 балів) та гірських (12 балів) ресурсів, що забезпечує перевагу для розвитку бальнеологічного й оздоровчого туризму. Самбірський та Яворівський райони посідають друге місце з показником 3,663 бала, демонструючи збалансоване поєднання лісових, водних і гірських ресурсів.

Дані свідчать про високу рекреаційну придатність території Східниці, що підтверджує її потенціал як одного з провідних центрів природного туризму Львівщини [24].

Одним із визначальних рекреаційних ресурсів Східниці є унікальні мінеральні води, що формують основу її бальнеологічного профілю. На території селища функціонують 38 природних джерел та 17 свердловин, які містять води різного хімічного складу та лікувального призначення [14; 42].

За різноманіттю і концентрацією біологічно активних компонентів, ці води не мають аналогів в Україні, а деякі за своїми властивостями перевершують «Нафтусю» Трускавця. Найбільш поширені типи — гідрокарбонатно-кальцієві, залістисті, залізо-арсенисті, слабомінералізовані натрієві.

Мінеральні води Східниці застосовуються при захворюваннях нирок, печінки, жовчовивідних шляхів, шлунково-кишкового тракту, обміну речовин, а також у загальнооздоровчому профілактичному лікуванні (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Характеристика основних мінеральних вод Східниці

№	Тип води	Основні властивості	Медичне призначення	Наявність/джерело
1	Гідрокарбонатно-кальцієва (тип «Нафтуса»)	Слабомінералізована, органічні речовини, біостимулятори	Захворювання нирок, печінки, жовчного міхура	Джерела №1с, 3, 18
2	Сульфатно-гідрокарбонатно-натрієва	Підвищена мінералізація, легка жовчогінна дія	Хронічні гепатити, холецистити, панкреатити	Джерело №8

Продовження таблиці 2.3

3	Залізиста	Високий вміст Fe^{2+} , гіпомінералізована	Анемія, гіпотонія, хронічна втома	Джерела №13, 15
4	Хлоридно-натрієва	Помірна мінералізація, стимулює травлення	Гіпоацидний гастрит, зниження апетиту	Джерело №2
5	Слабокислотна арсениста	Містить AsO_3 в допустимих межах, має протизапальну дію	Захворювання суглобів, шкірні хвороби	Свердловина №357
6	Кремнієва	Містить метакремнієву кислоту	Обмінні порушення, нормалізація шкіри	Джерело №5
7	Загальнооздоровча питна	Мінералізація до 1 г/дм ³ , м'який смак	Профілактика, щоденне вживання	Джерело №2

Джерело: сформовано автором на основі [43].

Варто зазначити, що мінерально-водні ресурси Східниці є основним оздоровчим чинником, що визначає її спеціалізацію як бальнеологічного курорту.

Аналіз дозволяє виокремити такі ключові аспекти:

– На території селища розташовано 38 джерел і 17 свердловин, що є надзвичайно високим показником щільності мінеральних вод: приблизно по одному джерелу на кожні 0,2 км² [26].

– Понад 60 % усіх джерел мають слабомінералізовану гідрокарбонатно-кальцієву формулу, подібну до «Нафтусі», яка є науково підтвердженою при лікуванні хвороб нирок, печінки та шлунково-кишкового тракту [45].

– Щонайменше 7 типів мінеральних вод дозволяють формувати багатопрофільні лікувальні програми, що охоплюють від 5 до 9 категорій захворювань [26].

– За оцінками місцевих санаторно-курортних закладів, до 85 % гостей Східниці обирають відпочинок саме через мінеральні води як ключовий оздоровчий фактор.

Серед природних ресурсів Східницької територіальної громади важливе місце займають лісові масиви та природно-заповідні об'єкти, які слугують основою для організації рекреаційної діяльності, оздоровлення та активного туризму. За даними Державного агентства лісових ресурсів, лісистість території громади перевищує 50 %, що значно вище за середній показник по Україні (16,2 %) [44].

Ліси представлені переважно світлохвойними сосновими та мішаними лісами, що мають високі фітонцидні властивості, здатні очищувати повітря та позитивно впливати на психофізіологічний стан людини. Також у межах Східницької ТГ розташовані частини національного природного парку «Сколівські Бескиди», а також ряд заказників, ботанічних пам'яток природи та ландшафтних об'єктів місцевого значення (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Природно-заповідні об'єкти та лісові ресурси Східницької громади

№	Назва об'єкта	Категорія охорони	Площа, га	Характеристика та рекреаційне значення
1	Національний природний парк «Сколівські Бескиди»	НПП (частково в межах громади)	понад 15 000* (у межах громади — близько 1 200)	Екологічні маршрути, піші та вело-прогулянки, екоосвіта
2	Урочище «Східницьке»	Ландшафтний заказник місцевого значення	346	Унікальна флора і мікроклімат, рекреаційна екостежка
3	Урочище «Солонське»	Ландшафтна пам'ятка природи	210	Зона лісового відпочинку, джерела, еколого-освітній потенціал
4	Урочище «Крушельниця»	Лісовий масив з рекреаційною функцією	понад 400	Змішані ліси, місця для кемпінгу, маршрути
5	Лісопаркова зона Східниці	Рекреаційна зона	~200	Стежки, зона для санаторної ходьби, фітотерапія

Примітка. Площа НПП «Сколівські Бескиди» загалом — понад 35 000 га. У таблиці вказано лише орієнтовну частину в межах громади.

Джерело: сформовано автором на основі [44].

Аналіз природно-заповідного фонду Східницької територіальної громади свідчить про її високу рекреаційну цінність. Значна лісистість території, яка перевищує 50 %, створює сприятливі мікрокліматичні умови для оздоровлення та відпочинку.

Присутність на території громади об'єктів природно-заповідного фонду різних категорій — від національного природного парку до локальних урочищ — дозволяє зберігати біорізноманіття, водночас забезпечуючи просторову базу для сталого розвитку рекреаційної діяльності [49].

Різноманітність функцій, які виконують лісові масиви громади, включає не лише екологічні та санітарно-гігієнічні, але й естетичні, оздоровчі та просвітницькі. Це створює передумови для розвитку зеленого, екологічного та медичного туризму. Крім того, збережена екологічна рівновага та невисокий рівень рекреаційного навантаження відкривають можливості для розширення використання лісів у туристичних цілях без загрози для природного середовища.

У результаті, можна дійти висновку про те, що Східниця має потужний природно-рекреаційний потенціал, зумовлений поєднанням мінеральних джерел, лісових масивів, гірського рельєфу та сприятливого клімату. Результати порівняльної оцінки засвідчують, що Дрогобицький район, у складі якого розташована Східниця, посідає провідні позиції в області за рівнем природних ресурсів. Такий комплексний ресурсний базис створює сприятливі умови для розвитку оздоровчого, екологічного та рекреаційного туризму.

2.2. Стан туристичної інфраструктури та якість послуг у Східниці

Туристична інфраструктура є ключовим фактором привабливості рекреаційних територій, зокрема для таких курортних поселень, як Східниця. На сучасному етапі, в умовах повномасштабної війни, туризм в Україні зазнає суттєвих змін, проте деякі регіони демонструють позитивну динаміку розвитку.

Львівська область, у складі якої функціонує курорт Східниця, відзначилася зростанням податкових надходжень від туризму на +61 % у 2023 році порівняно з 2022 роком [11]. Це свідчить про стійкість туристичної галузі регіону та потенціал її подальшого відновлення і розширення, особливо в контексті внутрішнього туризму.

Аналіз регіональних показників дає змогу виявити конкурентні переваги, оцінити рівень адаптації туристичних територій до нових умов, а також окреслити перспективи для запозичення позитивного досвіду. У табл. 2.5 подано порівняння Львівщини з іншими рекреаційно привабливими регіонами України з метою глибшого розуміння динаміки трансформацій у туристичній сфері.

Таблиця 2.5 – Львівська область у контексті динаміки податкових надходжень від туризму в регіонах України (2021–2023 роки)

Область	% зміна 2021–2023	% зміна 2022–2023
Львівська	+3%	+61%
Закарпатська	+60%	+26%
Івано-Франківська	+10%	+13%
Київська	+4%	+45%
м. Київ	-10%	+19%
Одеська	-53%	+52%
Хмельницька	+4%	+31%
Тернопільська	+3%	+46%

Джерело: сформовано автором за даними Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ) [11].

Аналіз таблиці 2.5 свідчить про значну варіативність динаміки податкових надходжень від туристичної галузі у регіонах України протягом 2021–2023 років. Найвищий приріст зафіксовано у Львівській області, яка демонструє зростання на +61 % у 2023 році порівняно з 2022 роком, що обумовлено високим рівнем внутрішнього туризму, функціонуванням курортів (зокрема Східниці) та адаптацією бізнесу до нових викликів [11]. Для порівняння, у Херсонській та Одеській областях спостерігається суттєве зниження через бойові дії та втрату туристичної інфраструктури.

Узагальнені дані показано на рис. 2.2, де відображено порівняльну динаміку змін за 2022–2023 роки.

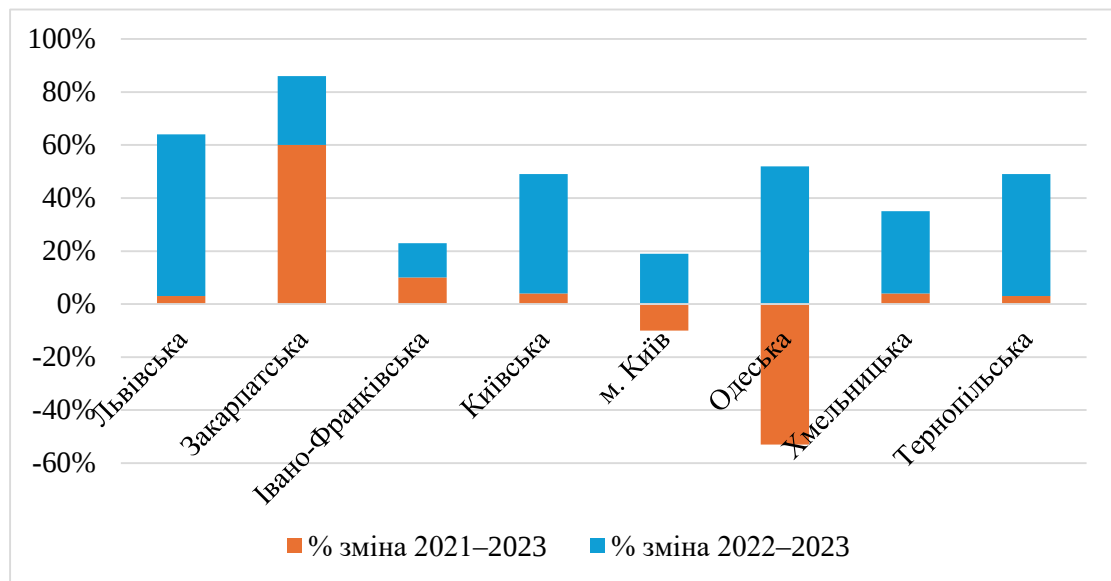

Рисунок 2.2 – Динаміка зміни податкових надходжень від туристичної галузі у 2022–2023 роках в окремих регіонах України

Джерело: сформовано автором за даними Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ) [11].

Порівняльна динаміка (рис. 2.2) підтверджує, що Львівська область, попри виклики, змогла втримати лідерські позиції в туристичній сфері. Такий результат вказує на ефективність функціонування рекреаційних кластерів, зокрема курортної Східниці, яка активно працює навіть в умовах криз. У той час як більшість південних і східних регіонів демонструють спад, західні області, навпаки, адаптувалися до нового профілю попиту, орієнтованого на безпечний та оздоровчий туризм.

Заповнюваність об'єктів розміщення є важливим показником ефективності туристичної інфраструктури регіону. У другому кварталі 2024 року Львівська область увійшла до числа лідерів за цим критерієм, що підтверджує активізацію внутрішнього туризму та високу привабливість курортних територій, зокрема Східниці [11].

На рис. 2.3 подано рівень завантаженості готелів у різних областях України.

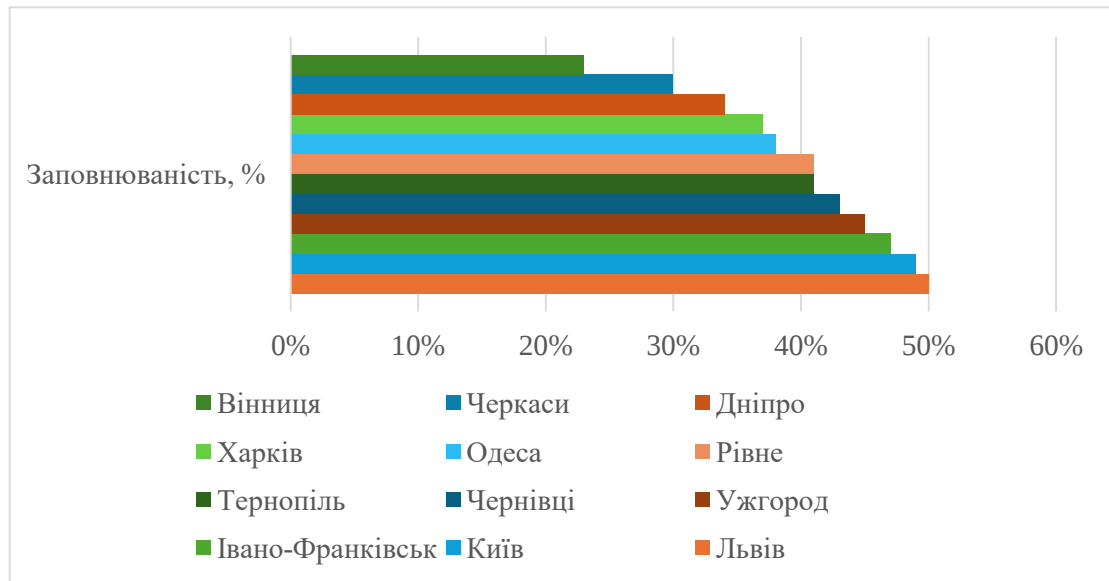

Рисунок 2.3 – Заповнюваність готелів у регіонах України у другому кварталі 2024 року

Джерело: сформовано автором за даними Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ) [11; 38].

Як показано на рис. 2.3, Львівська область очолює рейтинг регіонів України за рівнем заповнюваності готелів у другому кварталі 2024 року — 50 %, що є одним із найвищих показників у країні [11]. Такий результат зумовлений стабільною роботою рекреаційних осередків області, особливо таких курортів, як Східниця, де активно поєднуються оздоровчі ресурси, сучасна інфраструктура та безпечне середовище. Львівщина демонструє приклад ефективного збереження і розвитку туристичного потенціалу навіть в умовах воєнного стану та внутрішньої міграції населення [38].

Високий рівень завантаженості об'єктів розміщення на Львівщині свідчить про довіру з боку відвідувачів та конкурентоспроможність регіону серед інших туристичних напрямів. Для порівняння: Київ досяг показника 49 %, Івано-Франківська область — 47 %, тоді як південні та центральні області, зокрема Вінницька (23 %) і Черкаська (30 %), значно відстають [38].

Отже, Львівська область не лише утримує стабільне лідерство, а й формує імідж національного туристичного хабу західного регіону.

Одним із показників туристичної активності та якості інфраструктури є типологічна структура засобів розміщення. Для курортного селища Східниця характерне поєднання приватного та організованого секторів, що формує гнучку модель обслуговування туристів різних категорій. У структурі переважають приватні садиби та санаторно-лікувальні заклади, що відображає профіль Східниці як оздоровчого курорту.

Найбільшу частку становлять приватні садиби (38 %), які обслуговують переважно туристів середнього бюджету та забезпечують індивідуальний підхід до гостей. Санаторії та оздоровниці (26 %) зосереджені на медичних послугах і традиційно приваблюють відпочивальників, що потребують реабілітації та оздоровлення [42]. Готелі категорій 2–4 зірки (18 %) формують сегмент організованого комфортного відпочинку. Інші формати — апартаменти, вілли, котеджі — становлять меншу частину, але доповнюють загальну пропозицію (рис. 2.4).

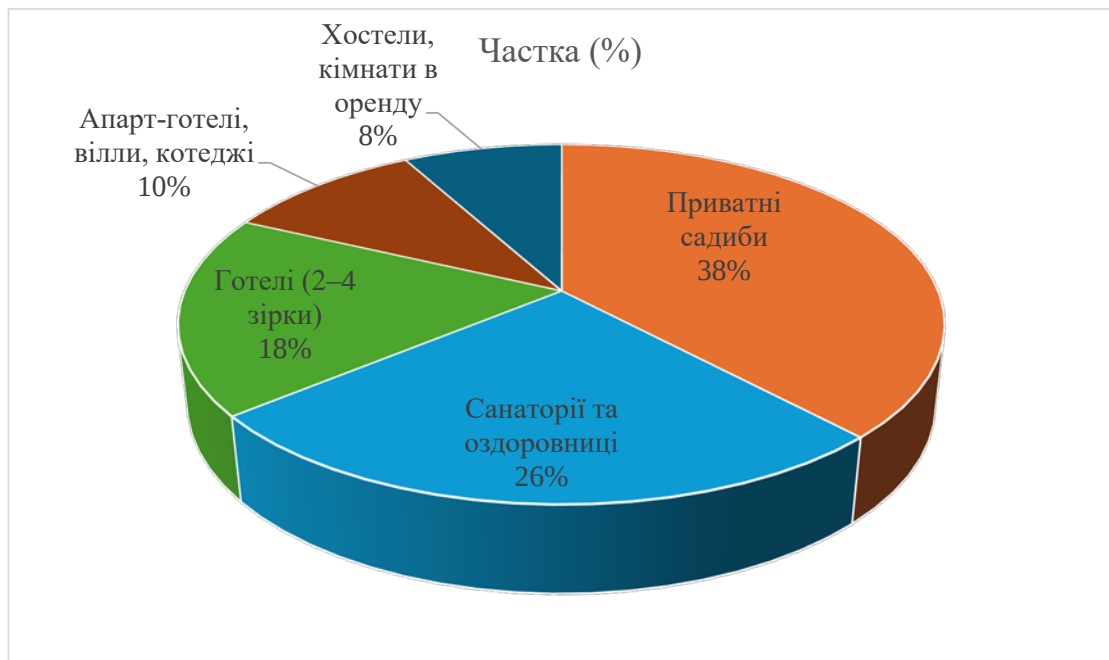

Рисунок 2.4 – Структура засобів розміщення у Східниці за типами об'єктів, %

Джерело: сформовано автором на основі [42].

Як показано на рис. 2.4, основну частку у структурі засобів розміщення Східниці займають приватні садиби (38 %) та санаторно-лікувальні заклади (26 %), що підтверджує збереження оздоровчого профілю курорту [42]. Така структура формувалася історично, коли приватний сектор активно долучався до прийому туристів, а санаторії — залишалися базовим елементом рекреаційної інфраструктури.

Наявність різних типів засобів розміщення, включаючи готелі, апарт-готелі, котеджі та хостели, забезпечує різномірне пропозицію послуг, що дозволяє задовольняти потреби як економних мандрівників, так і туристів із вищими запитами. Це позитивно впливає на конкурентоспроможність курорту.

Для комплексного функціонування туристичної дестинації важливе значення має наявність розвиненої інфраструктури, яка формує умови для комфортного перебування туристів. У межах курорту Східниця туристична інфраструктура охоплює такі ключові компоненти, як [42]:

- засоби розміщення;
- заклади харчування;
- оздоровчі об'єкти;
- інформаційне забезпечення;
- транспортну доступність.

Сукупність зазначених елементів створює умови для обслуговування різних цільових груп туристів — від сімейного до медичного туризму (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Характеристика туристичної інфраструктури Східниці

Складова інфраструктури	Конкретна характеристика	Роль у туристичному досвіді / конкурентна перевага
Засоби розміщення	Понад 130 об'єктів: приватні садиби, готелі 2–4*, вілли, санаторії («Три Сини і Донька», «Київська Русь»).	Забезпечують розміщення туристів різного бюджету й запитів, формують основу туристичного продукту.
Заклади харчування	Близько 40 кафе, ресторанів, їдалень. Частина закладів при санаторіях — з дієтичним меню; також доступна традиційна українська та європейська кухня.	Впливають на якість перебування, розширюють гастрономічну привабливість курорту.

Продовження таблиці 2.6

Оздоровчі об'єкти	Санаторії та SPA-центри з мінеральними джерелами типу «Нафтуся» (бювет №18, санаторій «Шахтар», «ДіАнна» тощо), процедури: інгаляції, бальнеотерапія, масаж.	Основна цінність курорту — профілактика, реабілітація, лікування захворювань ШКТ, печінки, сечовидільної системи.
Інформаційне забезпечення	Доступ через Booking, Google Maps, власні сайти санаторіїв; деякі готелі мають інтерактивні мапи, працюють туристичні гіді.	Полегшує планування подорожі, забезпечує доступність інформації для нових туристів і повторних відвідувачів.
Побутові та фінансові сервіси	Аптеки («D.S.», «Подорожник»), термінали, банкомати, продуктові супермаркети, служби таксі, пункт оренди велосипедів, пральні, перукарні.	Забезпечують щоденні потреби відпочивальників, дозволяють перебувати тривалий час без необхідності виїзду з курорту.
Транспортна доступність	Регулярні маршрути до Трускавця, Львова; трансфери від залізничних станцій. Власний автотранспорт — основний спосіб доїзду. Дороги місцями потребують покращення.	Наявність зручних під'їзних шляхів — ключова для туристичного потоку зі Львова, Івано-Франківська, Кисва та ін.

Джерело: сформовано автором на основі [41].

Аналіз таблиці 2.6 дозволяє виділити основні особливості інфраструктурного середовища Східниці як курорту:

- різноманітність засобів розміщення забезпечує гнучкість у виборі варіантів проживання для різних категорій туристів — від економ до преміум-класу;
- наявність оздоровчої інфраструктури на базі мінеральних вод типу «Нафтуся» формує спеціалізований профіль Східниці як лікувально-курортного центру;
- розвинена мережа закладів харчування дозволяє задовольнити гастрономічні вподобання туристів, включно з дієтичними програмами при санаторіях;
- доступ до базових побутових і фінансових послуг забезпечує комфортне перебування на курорті тривалого терміну;
- інформаційна відкритість та онлайн-інструменти сприяють легкості в організації подорожі;

– зручна транспортна доступність із основними туристичними центрами Львівщини стимулює туристичну мобільність.

У результаті, Східниця демонструє цілісну та функціонально збалансовану модель туристичної інфраструктури, що відповідає сучасним вимогам сервісу та рекреації.

Також під час дослідження стану туристичної інфраструктури доцільно також проаналізувати рівень якості послуг, який безпосередньо впливає на задоволеність туристів і конкурентоспроможність курорту Східниця.

Для цього було здійснено огляд відгуків користувачів на провідних туристичних платформах, зокрема Booking.com, Google Maps та TripAdvisor [1; 2; 3], які надають можливість не лише оцінити заклади за числовими показниками, але й проаналізувати змістові відгуки від реальних відвідувачів.

Аналіз відгуків туристів, залишених на провідних онлайн-платформах, свідчить про високий рівень задоволеності якістю туристичних послуг у Східниці. Більшість відвідувачів відзначає затишну атмосферу курорту, чистоту в закладах розміщення, привітність персоналу та гарну якість харчування в санаторіях і готелях. Особливо схвальні коментарі стосуються ефективності оздоровчих процедур, які базуються на застосуванні мінеральних вод, зокрема типу «Нафтуся» [1; 2; 3].

Серед основних переваг, які регулярно згадуються у відгуках [1; 2]:

- тиха курортна атмосфера, що сприяє відпочинку та відновленню;
- комфортні умови проживання як у приватному секторі, так і в готелях;
- різноманітність закладів розміщення — від бюджетних садиб до сучасних апарт-готелів і SPA-комплексів;
- наявність процедур з лікувальними водами, що привертають туристів з хронічними захворюваннями;
- доступність локального транспорту і наявність трансферу з Трускавця чи Львова.

До незначних недоліків, що іноді згадуються у коментарях [1]:

- не завжди відповідність ціни й якості у деяких середнього рівня готелях;
- обмежений вибір розваг для молоді або сімей із дітьми поза межами санаторіїв;
- сезонні перевантаження влітку, що іноді впливають на якість сервісу.

Враховуючи зазначені недоліки, у подальших етапах дослідження доцільно зосередити увагу на їх глибшому аналізі та розробці конкретних пропозицій щодо вдосконалення сфери послуг, які сприятимуть підвищенню рівня туристичного сервісу й загального іміджу Східниці. Зокрема, буде розглянуто можливі напрями впровадження ряду відповідних рішень, що сприятимуть сталому розвитку рекреаційної галузі в регіоні.

Узагальнюючи, можна сказати, що Східниця має позитивний туристичний імідж, особливо серед тих, хто шукає спокійний, комфортний та оздоровчий відпочинок. Високі оцінки на Booking.com [1] (в середньому 8.5–9.4 балів) і позитивні коментарі на TripAdvisor [3] підтверджують високий рівень якості послуг, що надаються у курортному селищі.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що туристична інфраструктура Східниці забезпечує належний рівень обслуговування та відповідає оздоровчому профілю курорту. Це створює основу для подальшого удосконалення рекреаційних послуг курорту Східниця.

2.3. Основні проблеми та перспективи розвитку рекреаційної галузі

У сучасних умовах стратегічного планування розвитку туристичних дестинацій особливого значення набуває комплексна діагностика внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування території. Один із найефективніших інструментів такого аналізу — SWOT-аналіз (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats), який широко використовується у сфері стратегічного менеджменту, територіального розвитку та рекреаційного планування.

Його застосування дозволяє систематизувати наявну інформацію, виявити ключові чинники успіху та ризиків, що впливають на курорт, а також сформулювати практичні рекомендації щодо посилення конкурентних переваг.

Для курортного селища Східниця SWOT-аналіз є не лише теоретичним інструментом, а й практичним засобом формування довгострокової стратегії розвитку, що базується на реальних даних про функціонування туристичної інфраструктури, запити цільових груп споживачів і тенденції ринку. Його проведення дає змогу охопити цілу низку аспектів: від оцінки природно-ресурсної бази до аналізу сервісних стандартів, рівня інвестиційної привабливості та безпекових умов.

Варто зазначити, що під час підготовки аналітичної моделі було враховано результати емпіричного аналізу туристичних відгуків, залишених користувачами на платформах Booking.com, Google Maps та TripAdvisor, що забезпечило більш об'єктивну оцінку сильних і слабких сторін Східниці як туристичного центру. Зокрема, серед недоліків, що часто згадуються, — невідповідність окремих готелів очікуваному рівню сервісу, нестача розваг для молоді та перевантаження інфраструктури в пікові періоди.

SWOT-аналіз дозволяє визначити, у яких напрямках доцільно концентрувати зусилля для покращення рекреаційної сфери, а також які внутрішні резерви та зовнішні виклики слід враховувати в процесі планування (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – SWOT-аналіз рекреаційного потенціалу Східниці

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
– Унікальні мінеральні води типу «Нафтуся» з лікувальними властивостями – Розвинена оздоровча інфраструктура (санаторії, медичні центри) – Сприятливі природно-кліматичні умови – Транспортна доступність із Львова та Трускавця – Високий рівень задоволеності туристів за відгуками	– Вузька спеціалізація (здоров'я-туризм) без належного різноманіття розваг – Обмежена інфраструктура дозвілля для молоді та сімей із дітьми – Нерівномірне сезонне навантаження (переповненість улітку) – Випадки невідповідності ціни та якості в готелях середнього рівня

Продовження таблиці 2.7

МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
– Зростання попиту на внутрішній туризм в Україні – Можливість участі у програмах сталого розвитку та брендування курортів – Залучення інвестицій у розвиток інфраструктури – Розвиток еко-туризму, гастрономічного та сімейного туризму – Післявоєнне відновлення країни відкриває нові туристичні можливості	– Тривала нестабільність безпекової ситуації в країні – Економічна невизначеність, що стримує інвесторів – Посилення конкуренції з боку інших курортних регіонів – Зниження купівельної спроможності частини сегменту споживачів

Джерело: сформовано автором на основі [1; 3; 49].

Після проведення SWOT-аналізу рекреаційної сфери Східниці можна виділити кілька важливих узагальнень:

1. Сильні сторони курорту (природно-ресурсна база, мінеральні води, тиха екологічна обстановка) формують основу для подальшого позиціонування Східниці як оздоровчої дестинації національного значення.

2. Слабкі сторони, зафіксовані в результаті аналізу відгуків (Google Maps, Booking.com, TripAdvisor), пов'язані передусім з нерівномірною якістю сервісу, обмеженою дозвіллевою інфраструктурою та перевантаженням у сезон [1; 2; 3].

3. Можливості розвитку включають залучення інвестицій, розширення культурно-розважальних форматів та адаптацію міжнародних практик управління курортами.

4. Загрози варто враховувати в контексті зовнішньополітичної ситуації, коливань попиту та демографічних чинників.

У результаті аналізу визначено необхідність розробки стратегічних заходів з удосконалення туристичного сервісу, урізноманітнення пропозиції та підвищення стійкості рекреаційної інфраструктури Східниці до внутрішніх і зовнішніх викликів.

У контексті аналізу стану рекреаційної інфраструктури курортного селища Східниця було виявлено низку ключових проблем, які обмежують її

конкурентоспроможність і гальмують розвиток багатофункціонального туризму. Ці проблеми здебільшого корелюють із виявленими у SWOT-аналізі слабкими сторонами (табл. 2.7), а також підтверджуються реальними відгуками користувачів на таких платформах, як Booking.com [1], Google Maps [2] і TripAdvisor [3].

Ідентифікація зазначених проблем є необхідною передумовою для подальшого формування ефективних управлінських рішень, спрямованих на розширення туристичних можливостей, підвищення якості сервісу та зниження сезонних ризиків.

Структуру основних проблем подано на рис. 2.5.

Вузька спеціалізація	Обмежена інфраструктура дозвілля	Сезонне перевантаження	Невідповідність ціни та якості
Акцент лише на оздоровчому туризмі без достатньої туристичної диверсифікації знижує привабливість для ширшого сегменту споживачів	Нестача активностей для дітей, молоді та сімей ускладнює формування комплексного відпочинку	Пік відвідуваності влітку призводить до перевантаження інфраструктури, черг і зниження якості сервісу	У частині готелів середнього рівня зафіксовано випадки завищених цін при недостатньому рівні послуг, що негативно впливає на враження туристів

Рисунок 2.5 – Ключові проблеми розвитку рекреаційної галузі Східниці

Джерело: сформовано автором на основі проведеного SWOT-аналізу.

Аналіз виділених проблем свідчить про те, що Східниця, незважаючи на високий рекреаційний потенціал, стикається з обмеженнями, які стримують її розвиток як багатофункціонального курорту.

Найбільш ваговою є вузька туристична спеціалізація, що орієнтована переважно на оздоровлення. За відсутності належного спектра різних

активностей, селище втрачає можливість охопити молодіжну аудиторію та туристів, зацікавлених у змішаних видах відпочинку.

Інфраструктурна незбалансованість особливо відчутна в міжсезоння, коли сезонне коливання попиту призводить до простою об'єктів розміщення й нестабільного завантаження закладів.

Проблема невідповідності ціни та якості окремих готельних закладів негативно впливає на загальний імідж Східниці, що в умовах конкуренції з іншими курортами знижує рівень довіри туристів. Обмеженість розважальної інфраструктури формує однотипність відпочинку, що зменшує кількість повторних візитів.

Ці чинники вимагають стратегічного переосмислення підходів до управління рекреаційною сферою на локальному рівні, з акцентом на диверсифікацію пропозицій, підвищення якості сервісів і просторову оптимізацію туристичних потоків.

З метою підвищення ефективності рекреаційного розвитку Східниці доцільно проаналізувати шляхи подолання виявлених проблем, ідентифікованих у межах SWOT-аналізу та вивчення споживчого досвіду.

У табл. 2.8 подано узагальнені пропозиції щодо усунення ключових проблем, що базуються на практичних підходах туристичного менеджменту, принципах сталого розвитку й адаптації успішного досвіду інших курортних регіонів.

Таблиця 2.8 – Напрями вирішення основних проблем розвитку рекреаційної галузі Східниці

Виявлена проблема	Суть проблеми	Пропоновані заходи	Очікуваний ефект
Вузька спеціалізація (здоров'я-туризм)	Орієнтація курорту переважно на оздоровчі послуги звужує цільову аудиторію	– Розвиток активних форм туризму (екологічні маршрути, гастротуризм, велотуризм) – Організація культурно-пізнавальних подій (фестивалі, екскурсії)	Розширення цільової аудиторії, збільшення туристичних потоків у міжсезоння

Продовження таблиці 2.8

Обмежена інфраструктура дозвілля	Відсутність розваг для молоді та дітей поза межами санаторіїв	– Створення дитячих майданчиків, відкритих арт-зон, туристичних атракцій – Інвестування в сімейно-орієнтовані об'єкти	Залучення молодіжного сегменту та сімейного туризму, підвищення комфортності перебування
Сезонне перевантаження у літній період	Нерівномірний розподіл туристичних потоків, зростання навантаження на інфраструктуру	– Впровадження програм міжсезонного туризму (пізня осінь, весна) – Рекламна підтримка «несезонних» пропозицій	Збалансування потоку туристів, підвищення завантаження об'єктів розміщення
Невідповідність ціни та якості послуг	Незадоволення частини туристів через завищені ціни при недостатньому рівні сервісу	– Сертифікація закладів розміщення – Тренінги для персоналу з якості обслуговування	Підвищення рівня довіри туристів, формування позитивного іміджу курорту

Джерело: сформовано автором

Запропоновані в таблиці 2.8 напрями вирішення актуальних проблем розвитку рекреаційної галузі Східниці є не лише доцільними, а й такими, що можуть бути реалізовані за умови системного підходу. Для впровадження цих заходів необхідна чітка взаємодія між органами місцевого самоврядування, суб'єктами туристичної діяльності, громадськими ініціативами та профільними державними інституціями.

Першочерговими кроками мають стати:

1. Інтеграція нових видів туризму (екологічного, гастрономічного, культурного) у вже існуючу систему туристичних послуг, що потребує розробки відповідної інфраструктури та маркетингового супроводу;

2. Розширення об'єктів дозвілля через залучення приватного сектору до інвестування в сімейні розважальні простори, арт-зони, а також ініціювання місцевими громадами створення комфортного середовища для різних вікових категорій туристів;

3. Запровадження стандартів якості у сфері туристичних послуг – через обов’язкову сертифікацію, навчання персоналу та моніторинг відповідності рівня обслуговування очікуванням клієнтів;

4. Формування стратегій міжсезонного туризму з акцентом на розвиток пропозицій у «несезонні» періоди року та активну промоцію цих продуктів на ринку.

Для реалізації вищенаведених напрямів, що окреслені як пріоритетні у контексті забезпечення сталого розвитку рекреаційної галузі, необхідна організаційна та фінансова підтримка з боку Львівської обласної ради, Державного агентства розвитку туризму України, а також Державного фонду регіонального розвитку. Зазначені інституції можуть відігравати ключову роль у забезпеченні грантового фінансування, розробці регіональних програм розвитку туризму, підтримці стартапів та ініціатив у сфері рекреації.

Загальновідомо, що ефективна реалізація будь-яких змін вимагає чіткого механізму координації. У зв’язку з цим доцільно створити місцевий координаційний центр розвитку туризму, який би забезпечував узгодження дій між владою, бізнесом, громадськими організаціями та експертним середовищем. Такий центр може стати ключовим елементом інституційної підтримки впровадження інноваційних підходів на місцевому рівні.

Слід зазначити, що поетапне впровадження запропонованих заходів, як показує аналіз, дозволить не лише подолати наявні бар’єри, а й сформувати нові точки зростання для території. У результаті Східниця має потенціал перетворитися на багатофункціональний, конкурентоспроможний та привабливий рекреаційний центр, що відповідає принципам сталого розвитку й адаптивного управління туристичними ресурсами.

Очікується, що впровадження запропонованих заходів матиме комплексний позитивний ефект, як для туристичної сфери, так і для місцевої громади. Загальновідомо, що диверсифікація туристичного продукту є важливим чинником сталого розвитку території.

У цьому контексті особливої уваги заслуговують такі очікувані результати впровадження заходів:

- розширення туристичної спеціалізації дозволить залучити нові сегменти споживачів, активізувати потоки у міжсезоння та зменшити залежність від монопрофільного оздоровчого туризму;

- розвиток інфраструктури дозволить сприяти підвищенню рівня задоволеності туристів, зокрема сімей з дітьми та молодіжних споживчих груп, що, у свою чергу, формуватиме стійку та лояльну клієнтську базу;

- балансування туристичних потоків протягом року дозволить зменшити надмірне сезонне навантаження на ресурси й інфраструктуру, що відповідає принципам адаптивного управління;

- впровадження стандартів якості обслуговування сприятиме формуванню позитивного іміджу курорту на національному та міжнародному рівнях.

У довгостроковій перспективі зазначені заходи, за умови належної координації, можуть забезпечити:

- зростання доходів місцевого бюджету;
- створення нових робочих місць;
- розвиток малого та середнього підприємництва;
- загальне соціально-економічне піднесення території.

Отже, проведене дослідження підтверджує, що реалізація стратегії вдосконалення рекреаційної діяльності виступає важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності Східниці як туристично-рекреаційної території.

ВИСНОВКИ

У результаті, проведене дослідження туристично-рекреаційного потенціалу міста Східниця дало змогу сформулювати такі висновки.

1. Аналіз теоретичних засад оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу дозволив з'ясувати, що ефективне функціонування курортних територій базується на комплексі природно-ресурсних, соціально-економічних, інфраструктурних і управлінських чинників. Встановлено, що туристично-рекреаційний потенціал не зводиться лише до наявності ресурсів, а передбачає можливість їх сталого та раціонального використання.

2. Розгляд методологічних підходів до оцінювання територій засвідчив доцільність застосування інтегративної системи методів, що включає статистичні, картографічні, експертні та соціологічні інструменти. Такий підхід дає змогу об'єктивно оцінити стан та перспективи території з урахуванням багатьох факторів.

3. У результаті вивчення міжнародного досвіду розвитку курортних міст було визначено низку дієвих практик, які можна адаптувати до українських реалій. Йдеться про розвиток міжсезонного туризму, диверсифікацію туристичних продуктів, стандартизацію послуг і цифрову трансформацію туристичної інфраструктури.

4. Дослідження природного потенціалу Східниці засвідчило наявність сприятливих кліматичних умов, унікальних мінеральних вод, багатих ландшафтних та лісових ресурсів. Сукупність цих чинників створює потужну базу для розвитку різних форм туризму, зокрема оздоровчого, екологічного та активного.

5. Оцінювання стану туристичної інфраструктури дало змогу виявити нерівномірність її розвитку, зокрема дефіцит об'єктів дозвілля, обмеженість пропозицій для молоді та сімей, а також проблеми з якістю обслуговування в окремих закладах. Ці фактори стримують формування стійкого туристичного потоку та розширення сегментів споживачів.

6. На основі узагальнених матеріалів було окреслено перспективні напрями вдосконалення рекреаційної сфери: розвиток нових видів туризму, активізація міжсезонних програм, інвестиції в об'єкти дозвілля, підвищення якості послуг та формування позитивного іміджу території. Визначено необхідність координації дій між органами місцевого самоврядування, бізнесом і громадою для ефективного впровадження запропонованих рішень.

7. SWOT-аналіз підтвердив, що Східниця має вагомі переваги, зокрема природно-ресурсний потенціал та позитивну динаміку попиту на оздоровчі послуги, проте існують і загрози: сезонність, кадровий дефіцит, слабка транспортна інфраструктура. Усунення наявних бар'єрів і стратегічне використання сильних сторін дозволить перетворити Східницю на конкурентоспроможний, сучасний рекреаційний центр.

Таким чином, проведене дослідження засвідчило, що Східниця володіє значним туристично-рекреаційним потенціалом, який за умови системного підходу, ефективного управління та інтеграції сучасних практик розвитку може стати основою для формування успішної, стійкої та конкурентоспроможної туристичної дестинації.

Раціональне використання природних ресурсів, удосконалення інфраструктури, підвищення якості обслуговування та активна міжсекторна взаємодія здатні забезпечити довгостроковий соціально-економічний ефект як для громади, так і для всього регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Booking.com. URL: <https://www.booking.com> (дата звернення: 29.03.2025).
2. Google Maps: URL: <https://www.google.com/maps> (дата звернення: 29.03.2025).
3. TripAdvisor: URL: <https://www.tripadvisor.com> (дата звернення: 29.03.2025).
4. Алієва А.Ю. Організаційно-економічні засади сталого розвитку туристично-рекреаційної сфери в Україні: дис. на здобуття наук. ступ. к. екон. наук. 08.00.03. Рівне, 2021. 225 с.
5. Бешлега Р. Ю., Комарніцький І. О. Туристично-рекреаційний потенціал як чинник розвитку рекреації. Маркетингові та організаційні механізми повоєнного розвитку галузі гостинності та туризму України. 2024. С. 32 – 35.
URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/9bf16363-85a1-4e13-8249-fd83561e52d4/content> (дата звернення: 29.03.2025).
6. Божко Л. Д., Зайцева М. М. Модернізація туристичної галузі в контексті стрімкого розвитку цифрової економіки. Туристичне господарство у світлі ідей С. М. Булгакова про людяність. 2021. С. 44 – 52.
7. Бондаренко Л. А. Міжнародний досвід розвитку туристичних регіонів. Innovations and technologies in the service sphere and food industry. 2023. № 1 (7). С. 15 – 20. URL: [https://doi.org/10.32782/2708-4949.1\(7\).2023.3](https://doi.org/10.32782/2708-4949.1(7).2023.3) (дата звернення: 29.03.2025).
8. Будякова О. Ю. Особливості рекреаційно-туристичних територій. Туристичні регіони: розвиток, інституційне середовище та розумне локальне управління. Адміністративно-територіальні vs економічно-просторові кордони регіонів. 2020 р. С. 528–532.2.
9. Гори, релакс і дерев'яні церкви: чим дивує український курорт Східниця. URL: <https://www.unian.ua/tourism/wheretogo/gori-relaks-i-derev->

yeni-cerkvi-chim-divuye-ukrajinskiy-kurort-shidnicya-novini-lvova-12391005.html (дата звернення: 29.03.2025).

10. Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Львівській області. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 29.03.2025).

11. Державне агентство розвитку туризму України. URL: <https://www.tourism.gov.ua/> (дата звернення: 29.03.2025).

12. Долинська О. О., Пилип'юк С. В. Туристично-рекреаційні ресурси Закарпаття: сучасний стан та перспективи розвитку. Маркетингові та організаційні механізми повоєнного розвитку галузі гостинності та туризму України. 2024. С. 479 – 482. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/77ab8ed7-f0df-49bb-a742-95b31abfae1d/content> (дата звернення: 29.03.2025).

13. Жук П. В. Туристично-рекреаційна сфера регіону як об'єкт дослідження конкурентоспроможності. Регіональна економіка. 2022. № 104 (2). С. 17-24. URL: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2022-2-2> (дата звернення: 29.03.2025).

14. Квасній З. В., Гонак І. М., Пецух А. О. Особливості туристично-рекреаційної сфери в економіці територіальних громад Львівщини. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2024. Вип 20. Т.2. С. 213 – 222. URL: <https://doi.org/10.15330/apred.2.20.213-222> (дата звернення: 29.03.2025).

15. Ковальчук І. В. Суспільно-географічне дослідження природних ресурсів медичного туризму Львівщини. Природничі науки. 2022. С. 78 – 82. URL: https://vspu.edu.ua/content/confer/k_106_1.pdf#page=78 (дата звернення: 29.03.2025).

16. Ковальчук І. Оцінка стану і функціонування туристично-рекреаційної і лікувально-оздоровчої галузі Львівської області. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. 2020. № 2 (49). С. 123 – 134.

17. Ковальчук І. Природні ресурси Львівської області як чинник розвитку бальнеологічного туризму регіону. Актуальні питання використання та охорони земельних ресурсів: матеріали Всеукр. студентської наук.-практ. конф. Дубляни, 8 квіт. 2021 р. Львів: Львівський національний аграрний університет. 2021. С. 154 – 155.

18. Ковальчук І., Запотоцький С. Оцінка сучасного стану бальнеологічного курорту Східниця. Міський туризм: реалії, виклики, перспективи. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. К: Альфа-ПК. 2020. С. 26 – 28.

19. Коєва Х. Імплементация міжнародного досвіду функціонування механізму публічного управління у курортно-рекреаційну сферу України. Теоретичні та прикладні питання державотворення. 2024. № 32. URL: <https://doi.org/10.35432/tisb322024321887> (дата звернення: 29.03.2025).

20. Козійчук, О. (2022). Організаційно-управлінські ресурси розвитку туристично-рекреаційного комплексу. Вчені записки Університету «КРОК». 2022. № (2(66)), С. 116–122. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-66-116-122> (дата звернення: 29.03.2025).

21. Кондратюк Р. Е. Аналіз розвитку санаторно-курортної галузі у Львівській області. Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення. 2024. С. 555 – 557. URL: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozidily/Naukovo_Doslidna_Chastyna/Docs/2024_Conf/Studentskii_2024_v_druk_obkl.pdf#page=556 (дата звернення: 29.03.2025).

22. Коркуна О. І. Потенціал туристично-рекреаційної сфери у розвитку економіки територіальних громад України: монографія. Львів: ЛДУФК ім. І. Боберського, 2020. 278 с.

23. Курорт Східниця. URL: <https://sanatorii-karpat.com/ua/shidnitsya/> (дата звернення: 29.03.2025).

24. Кучер П., Тимошенко Л., Жеребецька В. Проблеми та перспективи розвитку рекреаційно-туристичного потенціалу Львівської області. Сучасні

тенденції розвитку індустрії гостинності. 2022. № 252.
 URL: <https://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/trends/article/view/1381/1345>
 (дата звернення: 29.03.2025).

25. Лепкий М. І. Фактори розвитку туристичного господарства в регіонах України. Інфраструктура ринку. Розвиток продуктивних сил та регіональна економіка. 2018. № 25. С. 549–555.

26. Лікування та відпочинок у Східниці.
 URL: <https://karpatykrui.com.ua/shidnytsia/> (дата звернення: 29.03.2025).

27. Максютова О. В. Розвиток туристично-рекреаційного комплексу регіону: дис. канд. економ. наук: 08.00.05. Мукачєво, 2022. 230 с.

28. Маслиган О. О. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку туристично-рекреаційних кластерів у регіонах України: автореф. дис. д-ра екон. наук / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2021. 39 с.

29. Методи оцінки рекреаційних територій.
 URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/1289154/mod_resource/content/1/%D0%BB%D0%B5%D0%BA%206%20%D0%BF%D0%B4%D1%84.pdf (дата звернення: 29.03.2025).

30. Монастирський В. Р. Природні ресурси і рекреаційні комплекси світу: навч. посібник. ННБК «АТБ». Львів, 2022. 200 с.

31. Мухін А. С. Осінська О. Б. Львівщина як складова туристичної галузі України. Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні. 2023. С. 528 – 530.

URL: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/kafedry/Ekonomiky/2023/2023.03.02_Materiali_III_Mizhnarodna_npk_molodikh_vchenikh_i_studentiv.pdf#page=528 (дата звернення: 29.03.2025).

32. Огієнко А. В. Туристично-рекреаційний потенціал регіону: економічний та організаційний аспекти: монографія. Миколаїв: МНАУ, 2020. 340 с.

33. Паньків, Н., Єлісеєва, Т. Львівщина, як перспективний регіон України для сталого розвитку туризму та рекреації. *Development Service Industry Management*. 2024 «№ (2). С. 83–95. URL: [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6\(13\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6(13)) (дата звернення: 29.03.2025).

34. Поворознюк І. М., Чирва О. Г., Басюк Д. І., Пенькова О. Г. Формування і розвиток регіонального туристично-рекреаційного комплексу: кол. монографія. Умань: УМПУ ім. П. Тичини, 2019. 195 с.

35. Пригара О. В., Брик С. Д., Голубець І. М. Розвиток туристично-рекреаційного комплексу в умовах сталого зростання економіки. *Економіка та суспільство*. 2021. № 33. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-86> (дата звернення: 29.03.2025).

36. Природні умови та ресурси Львівської області. URL: <https://surl.li/qdtdsa> (дата звернення: 29.03.2025).

37. Прокопишин-Рашкевич Л., Шадурська Б., Петровича Ю. Індустрія туризму в Україні: перспективні напрямки та виклики сучасності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління». 2020. Том 4. № 1. С. 72–82.

38. Результати дослідження «Огляд готельного ринку України 2024». URL: <https://ribashotelsgroup.ua/blog/rezulytati-issledovaniya-obzor-gostinichnogo-rinka-ukraini-2024/> (дата звернення: 29.03.2025).

39. РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ СХІДНИЦІ. URL: <https://www.ukrwest.com.ua/shidnycya/files/recreation.php> (дата звернення: 29.03.2025).

40. Смовженко Т. С., Графська О. І. Оцінювання потенціалу розвитку туристично-рекреаційної сфери в економіці регіонів України. *Регіональна економіка*. 2020. №2. С. 44-57. URL: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-2-4> (дата звернення: 29.03.2025).

41. Снт. Східниця, Львівська область. URL: https://karpatium.com.ua/naseleni-punkty/skhidnytsia#google_vignette (дата звернення: 29.03.2025).

42. Східниця 2025 Східниця санаторії, пансіонати, приватні садиби.
URL: <https://www.shidnitca.com/> (дата звернення: 29.03.2025).
43. Східниця Мінеральні джерела.
URL: <https://www.shidnitca.com/index2.html> (дата звернення: 29.03.2025).
44. Східниця. URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/lv/dr/skhidnytsya/> (дата звернення: 29.03.2025).
45. Східниця: нафтовий рай на мінеральних водах.
URL: <https://guide.karpaty.ua/uk/places/schidnytsia> (дата звернення: 29.03.2025).
46. Сюткін С. І., Корнус А. О., Корнус О. Г., Данильченко О. С., Король О. М. Теоретичні основи рекреаційної географії: навчальний посібник. Суми: ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство «Фабрика друку», 2022. 72 с.
47. Туризм і рекреація в Україні у воєнний та повоєнний час: збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 28 червня 2024 р. Полтава: ПДАУ, 2024. 196 с.
48. Туризм і рекреація: наука, освіта, практика: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. Мукачєво: РВВ МДУ, 2021. 132 с.
49. Чим славиться Курорт Східниця? 5 цікавих фактів про відомий бальнеологічний курорт. URL: <https://www.respecthotel.com.ua/chym-slavytsya-shidnytsya-5-tsikavyh-faktiv-pro-vidomyj-balneologichnyj-kurort/> (дата звернення: 29.03.2025).
50. Шулла Р. С., Попик М. М., Пітюлич М. М. Туристично-рекреаційний потенціал регіону: сутність і фактори впливу. Економіка. Регіональна економіка. 2024. С. 71 – 79. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-3-71-79> (дата звернення: 29.03.2025).
51. Якименко-Терещенко Н. В., Александрова В. О., Жадан Т. А., Носирєв О. О., Стригуль Л. С., Холодок В. Д., Чайка Т. Ю. Туризм і рекреація: навч. посіб. Харків: НТУ «ХПІ», 2023. 575 с.

ДОДАТКИ

